

Digitalna diplomacija u Hrvatskoj i Europskoj uniji

Topić, Lara

Professional thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:107818>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički sveučilišni studij
Vanjska politika i diplomacija

Lara Topić

DIGITALNA DIPLOMACIJA U HRVATSKOJ I EUROPSKOJ UNIJI
ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički sveučilišni studij
Vanjska politika i diplomacija

DIGITALNA DIPLOMACIJA U HRVATSKOJ I EUROPSKOJ UNIJI

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor doc. dr. sc. Boško Picula
Studentica Lara Topić

Zagreb, 2024.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad *Digitalna diplomacija u Hrvatskoj i Europskoj uniji*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi, napisala samostalno i kako je u potpunosti riječ o mojemu autorskom radu. Također izjavljujem, kako dotični rad nije objavljen niti uporabljen u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugome učilištu te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje izjavljujem, kako sam u radu poštovala etička pravila znanstvenoga i akademskoga rada, posebno članke 16. – 19., Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lara Topić

Sadržaj:

1. Uvod	2
2. Teorijsko-metodološki okvir	3
2.1. Cilj rada	3
2.2. Digitalna diplomacija u Hrvatskoj i Europskoj uniji kroz teorije idealizma i konstruktivizma	3
2.3. Studija slučaja	8
3. Međunarodni odnosi u digitalnoj eri	11
4. Utjecaj interneta na pojavu i razvoj digitalne diplomacije u svijetu i Europskoj uniji	20
4.1. Digitalna transformacija Europske unije	25
5. Pojava i razvoj digitalne diplomacije u Hrvatskoj	29
6. Društvene mreže kao diplomatski alat	31
6.1. Kibernetičke prijetnje	34
7. Prednosti i nedostaci digitalne diplomacije	37
8. Zaključak	39
9. Literatura	41

1. Uvod

Imajući u vidu današnju društvenu i političku sliku, jasno je kako je sve teže u cijelosti cenzurirati događanja i informacije. Obavijesti su postale sveprisutne te s bilo kojeg umreženog mjesta, u bilo kojem dijelu svijeta moguće je sagledati probleme i prikupiti informacije o aktivnostima neke države (ne ulazeći u njihovu točnost i pouzdanost). S tim na umu, vladajuće elite sve su više počele obraćati pozornost na zaštitu vlastitog javnog prostora i korpus javnog znanja od neželjenih utjecaja (Akrap, 2009).

Zahvaljujući digitalnoj tehnologiji, stvoreni su uvjeti da se komunikacija između osoba ostvari iako se fizički nalaze na potpuno različitim lokacijama, a to je otvorilo put i propagandi, širenju netočnih informacija i drugim negativnim skrivenim djelovanjima. Zbog toga je nastala potreba za uvođenjem aktivnosti koje su u skladu s načelima „političke korektnosti“, a koje olakšavaju djelovanje prema volji i percepciji primatelja informacija. Pokušavajući tomu pronaći nazivlje, sredinom 1960.-ih godina prošlog stoljeća uvodi se naziv „javna diplomacija“. Zamišljena kao oblik komuniciranja koji otklanja agresivnost barem na simboličkoj razini i koja će pružati podršku diplomatskim naporima svoje zemlje te pridonijeti učinkovitom planiranju i provođenju medijskih operacija (Akrap, 2009).

Komunikacijske i informacijske tehnologije donijele su bržu komunikaciju, mogućnost većeg dosega i pristupačnosti, a sve su dodatno decentralizirale društvene mreže koje su dovele do interaktivnosti i neformalnosti zbog čega je došlo do novog oblika vođenja vanjske politike ili digitalne diplomacije. Ona se osobito pokazala važnom za vrijeme pandemije koronavirusne bolesti (COVID-19) kada je globalna javnost tražila objašnjenja za novo donošenje odluka, ali i pokazala važnost uspostavljanja zajedničkih mehanizama vlada za dijeljenje informacija te uspostavljanje aktivnog dijaloga oko važnih političkih, diplomatskih i ekonomskih tema. Ključni predmet interesa ovog rada jest digitalna diplomatska komunikacija te javno djelovanje vanjskopolitičkih institucija. U radu se najprije polazi od javne diplomacije kao „korijena“ digitalne diplomacije, zatim izlažu aktivnosti Europske unije (EU) koje su rezultirale digitalnom transformacijom i prijedlozima za uvođenje politika koje se tiču virtualnog prostora. Također, analiziraju se trendovi u Hrvatskoj te utjecaj društvenih mreža na diplomatsku praksu. Na kraju se iznose prednosti i nedostaci digitalne diplomacije te izazovi koje ona donosi.

2. Teorijsko-metodološki okvir

2.1. Cilj rada

U radu se koristi kvalitativan tip istraživanja utemeljen na analizi sadržaja te studiji slučaja, zahvaljujući kojima se u ovom radu analizira uporaba medijskih alata, kao i utjecaj digitalne diplomacije u Hrvatskoj i Europskoj uniji. Sve s ciljem da se interpretira zašto je digitalna diplomacija, kao relativno novi pojam i praksa u vanjskoj politici, sve važnija komponenta u ostvarivanju nacionalnih interesa u međunarodnim odnosima. Rad se također referira na načine na koji digitalni mediji i nove tehnologije utječu na sigurnost neke zemlje. Pritom se raščlanjuju konkretne vanjskopolitičke situacije u kojima je uporaba digitalne diplomacije došla do izražaja. Također, objašnjava se njezina uloga kada su posrijedi rizici koji se odnose na digitalni suverenitet, kao što su kibernetičke prijetnje i krađa osobnih podataka, koji sve više postaju diplomatskim prioritetom. Sintetiziranjem navedenog nastoji se dokazati da je digitalna diplomacija važan dio nacionalnog sustava sigurnosti te ostvarivanja vanjskopolitičkih ciljeva.

2.2. Digitalna diplomacija u Hrvatskoj i Europskoj uniji kroz teorije idealizma i konstruktivizma

Prema W. Meiseru (2017) liberalizam je značajka moderne demokracije te sadrži različite koncepte i argumente o tome kako institucije i povezani ekonomski odnosi utječu na ograničavanje i ublažavanje nasilne moći država. Prema njemu, liberalizam se temelji na moralnom argumentu da svaka osoba ima pravo na život, slobodu i vlasništvo te da je dobrobit pojedinca temeljni element pravednog političkog sustava. Politički sustav koji karakterizira nekontrolirana moć, poput monarhije ili diktature, ne može zaštititi život i slobodu svojih građana. Stoga je glavna briga liberalizma izgradnja institucija koje štite slobodu pojedinca i to na način da se ograničava politička moć (Meiser, 2017).

U svom radu „Liberalizam u međunarodnim odnosima: teorija i praksa“, Dejan Jović (2014) tvrdi kako je liberalizam uz konzervativizam, najutjecajnija politička teorija današnjice. Također, da je sloboda temeljni pojam liberalizma.

„Liberali, dakle, vjeruju da je sloboda univerzalna vrijednost, da se ljudi ne mogu pomiriti sa životom bez slobode i u neslobodi jer bi to bilo protivno njihovoj prirodi, koja je u

biti racionalna, te je stoga moguće djelovati uvjeravanjem, što znači da sukob nije nužan. Suradnja je vjerojatnija od sukoba“ (Jović, 2014: 39).

Liberale posebno muči militaristička vanjska politika. Primarna briga je da rat zahtijeva od država izgradnju vojne moći. Ta moć se može koristiti za borbu protiv drugih država, ali se može koristiti i za tlačenje vlastitih građana. Iz tog razloga politički sustavi ukorijenjeni u liberalizmu često ograničavaju vojnu moć takvim sredstvima kao što je osiguranje civilnoga nadzora nad vojskom (Meiser, 2017). Ratovi za teritorijalno širenje ili imperijalizam posebno su uznemirujući za liberale. Za liberale je, stoga, ključni problem kako razviti politički sustav koji može omogućiti državama da se zaštite od stranih prijetnji bez potkopavanja pojedinca i slobode svojih državljana. Primarno institucionalno uređenje vlasti u liberalnim državama polazi od slobodnih i pravednih izbora putem kojih ljudi mogu maknuti svoje vladare s vlasti, osiguravajući si time nadzor ponašanja vlade. Drugo važno ograničenje političke moći je podjela političke moći između različitih grana i razina vlasti – kao što su parlament/kongres, izvršni i pravni sustav. Prema mišljenju Meisera (2017) teorija demokratskog mira možda je najveći doprinos koji liberalizam daje teoriji međunarodnih odnosa. Tvrdi da je malo vjerojatno da će demokratske države međusobno ratovati. Za taj fenomen iznosi dvodijelno objašnjenje. Prvo, demokratske države karakteriziraju unutarnja ograničenja moći, kao što je gore opisano. Drugo, demokracije imaju tendenciju jedna drugu vidjeti kao legitimnu i neprijeteću i stoga imaju veći kapacitet međusobne suradnje nego s nedemokracijama (Meiser, 2017).

Iako povijesne studije slučaja osiguravaju snažnu potporu teorijama demokratskog mira, još uvijek postoje dvojbe oko kojih se vode rasprave. Naime, prema mišljenju Meisera (2017) demokracija je relativno nov oblik vladavine u ljudskoj povijesti. Također, teško je procijeniti radi li se o istinskom demokratskom miru ili na demokratski mir utječu drugi čimbenici poput: moći, savezništva, kulture, ekonomije itd. Iako je malo vjerojatno da bi demokratske države išle u međusobni rat, neki znanstvenici smatraju kako je vjerojatno da će biti agresivne prema nedemokratskim državama, a dobar primjer je ratovanje SAD-a s Irakom 2003. (Meiser, 2017).

Trenutno živimo u međunarodnom sustavu koji je strukturiran liberalnim svjetskim poretom, a koji je izgrađen nakon Drugog svjetskog rata. Međunarodne institucije, kao i organizacije ovog svjetskog poretka, temeljene su na liberalnim normama, a sve u želji da se obuzda nasilna moć država. Sukladno tome, iako ne postoje međunarodne policijske snage koje bi mogle provoditi nadzor nad agresorima, agresor zna da kršenjem međunarodnog prava o

zabrani agresorskih ratova, riskira veliku međunarodnu reakciju. Pa tako, Ujedinjeni narodi mogu nametnuti ekonomske sankcije ili vojno intervenirati protiv države prekršiteljice. Osim toga, država prekršiteljica riskira dobitke od međunarodne trgovine, inozemne pomoći i diplomatske suradnje.

„Na primjer, Europska unija stavila je Kini embargo na prodaju oružja nakon što je 1989. nasilno ugušila prodemokratske prosvjednike. Embargo traje do danas. Troškovi također mogu biti manje izravni, ali jednako značajni. Na primjer, pozitivna mišljenja o Sjedinjenim Državama značajno su se smanjila u cijelom svijetu nakon invazije na Irak 2003. jer je invazija poduzeta jednostrano (izvan utvrđenih pravila Ujedinjenih naroda) u potezu koji se naširoko smatrao nelegitimnim“ (Meiser, 2017: 24).

Daniel Deudney i G. John Ikenberry (1999) najpotpunije prikazuju liberalni svjetski poredak, a on se temelji na tri stvari:

1. zahvaljujući međunarodnom pravu i sporazumima popraćenim od strane raznih međunarodnih organizacija stvorio se sustav koji nadilazi okvire jedne države. Arhetip toga su Ujedinjeni narodi koji osiguravaju stalnu diplomaciju između neprijatelja i prijatelja, ali i okupljaju resurse za zajedničke ciljeve.
2. Tržišno utemeljen međunarodni gospodarski sustav kroz koji je moguće širenje slobodne trgovine i kapitalizma (MMF, WTO).
3. Liberalne norme koje favoriziraju međunarodnu suradnju, ljudska prava, demokraciju i vladavinu prava (Meiser, 2017).

Na međunarodnoj razini institucije i organizacije ograničavaju moć država poticanjem suradnje i pružanjem sredstava za nametanje troškova državama koje krše međunarodne sporazume. Gospodarske institucije posebno su učinkovite u poticanju suradnje zbog velikih koristi koje se mogu izvući iz ekonomske međuovisnosti. Naposljetku, liberalne norme dodaju dodatna ograničenja u uporabi moći, oblikujući naše razumijevanje o tome koje su vrste ponašanja prikladne (Meiser, 2017).

EU u svojim nastojanjima digitalne diplomacije utjelovljuje liberalne vrijednosti. Naglašava multilateralizam, suradnju i potrebu za međunarodnim sporazumima o pitanjima kao što su kibernetička sigurnost, digitalna prava i privatnost podataka. Digitalna diplomacija, iz liberalne perspektive, služi kao sredstvo za suradnju s međunarodnim organizacijama, poput

Ujedinjenih naroda, i akterima civilnog društva. EU je aktivno sudjelovala u stvaranju okvira za globalno digitalno upravljanje promicanjem ljudskih prava, transparentnosti i pravednog digitalnog natjecanja.

Međutim, kako piše Jović (2014) s liberalnom idejom nespojivo je graditi „tvrđavu Europu“ koja bi iznutra bila slobodna, a izvana zatvorena. „Ideja slobode nije samo europska zamisao. Kada bi se tvrdilo da je tako, to bi značilo povratak narativu koji je razvijen u imperijalnim konceptima, odnosno podržavati ideju o kulturnoj, povijesnoj i geografskoj ukorijenjenosti demokracije i slobode u samo jednoj, europskoj kulturi“ (Jović, 2014: 46).

Za Hrvatsku, digitalna diplomacija ukorijenjena u liberalizmu omogućuje suradnju i usklađivanje s politikama EU. Kvalitetnija i intenzivnija upotreba digitalne diplomacije mogla bi pomoći Hrvatskoj u izgradnji partnerstava s europskim i neeuropskim zemljama, potičući gospodarsku suradnju i sigurnosnu suradnju u digitalnom području.

S druge strane, kad je riječ o konstruktivizmu, u teoriji međunarodnih odnosa, često ga se povezuje s krajem hladnog rata, događajem koji realizam i liberalizam nisu uspjeli objasniti, a polazi od toga da su države subjekti koji se iz vlastitog interesa natječu za moć i održanje.

Konstruktivizam vidi svijet i ono što možemo znati o svijetu kao društveno konstruirano. Konstruktivisti tvrde da su djelovanje i struktura međusobno konstituirani, što implicira da strukture utječu na djelovanje i da djelovanje utječe na strukture. Tako Theys (2017) navodi primjer autora Alexandera Wendta (1995) koji, kada je riječ o konstruktivizmu, uzima za primjer „neprijateljstvo između Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Sjeverne Koreje, koji po njemu predstavlja intersubjektivnu strukturu (to jest, zajedničke ideje i uvjerenja između obje države), dok su Sjedinjene Države i Sjeverna Koreja akteri koji imaju kapacitet (to jest, djelovanje) promijeniti ili ojačati postojeću strukturu ili društveni odnos neprijateljstva. Ta promjena ili pojačanje u konačnici ovisi o uvjerenjima i idejama koje imaju obje države. Ako se ta uvjerenja i ideje promijene, društveni odnos se može okarakterizirati kao prijateljski. To stajalište znatno se razlikuje od stajališta realista, koji tvrde da anarhična struktura međunarodnog sustava određuje ponašanje država. Konstruktivisti, s druge strane, tvrde da je "anarhija ono što države od nje naprave“ (Theys, 2017: 37 cit. prema Wendt, 1992). To znači da se anarhija može tumačiti na različite načine ovisno o značenju koje joj akteri pridaju (Theys, 2017).

Također, konstruktivisti tvrde da države mogu imati višestruke identitete koji su društveno konstruirani kroz interakciju s drugim akterima. Oni su važni za konstruktiviste jer tvrde da identitete čine interesi i akcije. Primjerice, identitet male države podrazumijeva niz interesa koji se razlikuju od onih koje podrazumijeva identitet velike države. Mala država je vjerojatno više usredotočena na svoj opstanak, dok je velika država zabrinuta za dominaciju globalnim političkim, ekonomskim i vojnim poslovima. Ipak, valja napomenuti da djelovanje države treba biti usklađeno s njezinim identitetom. Država tako ne može djelovati suprotno svom identitetu jer će time dovesti u pitanje valjanost identiteta, uključujući i svoje preferencije (Theys, 2017).

„Identitet je kategorija koju konstruktivisti uvode u polje analize vanjskih politika povezujući je s pojmovima interes i akcija/djelovanje. Identitet ima dvije dimenzije: unutarnju (tko smo MI) i vanjsku (tko su ONI). Djelovanje država u međunarodnoj politici izravno je povezano s obje te dimenzije“ (Jović, 2016: 16).

To bi pitanje moglo objasniti zašto Savezna Republika Njemačka, unatoč tome što je bila velika sila s vodećom svjetskom ekonomijom, nije postala vojna sila u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Nakon zločina nacističkog režima Adolfa Hitlera tijekom Drugog svjetskog rata, njemački politički identitet promijenio se iz militarizma u pacifizam zbog jedinstvenih povijesnih okolnosti (Theys, 2017).

Theys (2017) se slaže da naše misli i djela doslovno grade međunarodne odnose. Ipak, ta naizgled jednostavna ideja, kada se teoretski primijeni, ima velike implikacije na to kako možemo razumjeti svijet. Treba naglasiti kako disciplina međunarodnih odnosa ima koristi od konstruktivizma jer se bavi pitanjima i konceptima koje zanemaruju mainstream teorije – osobito realizam. Naime, konstruktivisti nude alternativna objašnjenja i uvide u događaje koji se događaju u društvenom svijetu. Oni dokazuju da na ponašanje države ne utječe samo raspodjela materijalne moći, bogatstva i geografskih uvjeta već i ideje, identiteti i norme. Njihov fokus na idejne čimbenike samo potvrđuje da stvarnost nije fiksna, nego podložna promjenama.

„Konstruktivistička je ideja korisna i za razumijevanje odnosa između postojećih aktera i države kao strukture koja i sama nastoji postati neovisan akter. Riječ je o pokušaju da se struktura pretvori u (nad)aktera koji bi potom, manje-više autonomno, mogao utjecati na druge,

slabije aktere, te bi oblikovao njihov identitet. Konstruktivistička ideja o interakciji između aktera i struktura korisna je da bi se razumio taj proces. Akteri su subjekti politike, oni oblikuju strukture. Ali, strukture također mogu postati akteri koji oblikuju ili makar pokušavaju oblikovati druge aktere, naročito one koji nemaju dovoljno političke ili identitetske moći da se odupru tom procesu. Ne stvaraju samo narodi države nego i države stvaraju narode“ (Jović, 2016: 23).

Iz konstruktivističke perspektive, digitalna diplomacija odražava sve veću želju za izgradnjom identiteta, širenja normi i stvaranja zajedničkih vrijednosti u digitalnom prostoru. EU — kao nadnacionalni entitet izgrađen na zajedničkom identitetu i vrijednostima demokracije, ljudskih prava i vladavine prava — koristi se digitalnom diplomacijom za projiciranje svojih ideala i stvaranje zajedničkog narativa unutar EU. Putem digitalnih platformi kao što su društveni mediji, EU dijeli svoje prijedloge i regulative te na taj način jača svoju meku moć i potiče druge nacije da prihvate njezine vrijednosti, bilo u klimatskoj politici, ljudskim pravima ili digitalnom upravljanju.

Za Hrvatsku, koja je relativno nova članica EU i još uvijek je u procesu jačanja svog nacionalnog identiteta na europskoj pozornici, digitalna diplomacija nudi alat za afirmaciju identiteta unutar EU, ali i globalno.

2.3. Studija slučaja

Studija slučaja smatra se jednom od najstarijih vrsta studija, a iako postoje neslaganja o njezinom doprinosu kumulativnom razvoju teorije, ona i dalje zadržava vodeći status s obzirom na brojnost empirijskih istraživanja koja se njome koriste (Jožanc, 2015).

Prema autorici Jožanc (2015) studije jednog slučaja izvrstan su temelj informacija te mogu poslužiti u traganju za pravilnostima i obrascima, a u probnom ispitivanju i uvjerljivosti određenih hipoteza. Studija slučaja često je prisutna kroz provlačenje usporedbi između zemlje koja se proučava i vlastite zemlje istraživača. Ono što ju čini problematičnom jest što se na studiju jednog slučaja nerijetko gleda kao na deskriptivnu po definiciji, a njezina se korist svodi samo na informativnost koju pruža onim istraživanjima koja zahtijevaju više razine objašnjenja pa se na nju gleda kao nekomparativnu. Zbog toga, važno je razmotriti njenu ulogu u ostalim aspektima izgradnje teorije (Jožanc, 2015 cit. prema Landman, 2019: 12-13).

Najprije, valja istaknuti nekoliko autora koji su objavili ozbiljnije radove upravo baveći se studijom slučaja bilo u teorijskom ili empirijskom smislu.

Prema pisanju autorice Miočić (2018) u znanstvenom članku „Fleksibilnost studije slučaja: prednost ili izazov za istraživače?“, jedan od važnijih autora koji se bavi metodologijom studije slučaja jest Robert K. Yin koji je početkom 80-ih godina prošlog stoljeća objavio razna izdanja knjiga i znanstvenih radova na temu studije slučaja, a time se pozicionirao kao relevantan stručnjak za metodologiju društvenih znanosti, a posebno tu metodu.

„Yin (2007) studiju slučaja smatra važnom istraživačkom strategijom koja doprinosi znanju o individualnim, skupnim, organizacijskim te kompleksnim društvenim fenomenima“ (Miočić, 2018: 178).

Uz Yina, autor koji se smatra začetnikom drugoga naraštaja studije slučaja jest Robert E. Stake, on u svojoj knjizi pod naslovom „The art of case study research“ definira studiju slučaja kao studiju koja nastoji istražiti jedinstvenost i složenost nekog slučaja kao i razumjeti njegovo djelovanje u određenim situacijama. (Miočić, 2018., cit. prema. Johansson, 2003). Autoricom koja je značajno doprinijela razradi metodologije studije slučaja, a naročito u obrazovnim znanostima smatra se Sharan B. Merriam (Miočić, 2018., cit. prema Yazan, 2015).

„Merriam (1988.) kvalitativnu studiju slučaja definira kao intenzivan, holistički opis i analizu nekog ograničenog fenomena kao što je program, institucija, osoba, proces ili neka društvena jedinica. Za istaknuti je i autora Johna W. Creswella (2007.) koji je doprinio razumijevanju kvalitativne metodologije na način da je razradio pet različitih strategija kvalitativnog pristupa istraživanjima (etnografija, utemeljena teorija, narativna analiza, fenomenologija i studija slučaja), a studiju slučaja odredio je kao vrstu istraživanja kojom se nastoji istražiti neki ograničeni sustav (slučaj) ili više njih istovremeno, služeći se detaljnim i dubinskim podacima prikupljenim iz različitih izvora (npr. opažanje, intervju, audiovizualni podaci, dokumenti, izvješća) koji opisuju predmet (slučaj) istraživanja (Miočić, 2018: 178).“

Kao dubinsko istraživanje iz različitih perspektiva kompleksnosti, ali i jedinstvenosti pojedinog projekta, politike, institucije, programa ili sustava u stvarnom životnom kontekstu, studiju slučaja opisuje Helen Simons koja je ujedno i autorica knjige „Evolution and concept of case study research“ (Miočić, 2018).

Sukladno tome, studija slučaja ima distinktivnu prednost u razvijanju klasifikacija za razliku od studija velikog broja slučajeva. Kako bi povećale uzorak, klasifikacije koje razvijaju i koriste studije velikog broja slučajeva obično grupiraju zajedno izrazito različite slučajeve te se tada susreću s „konceptualnim rastezanjem“ ili proširivanjem značenja koncepta koji se pokušava definirati, a sve kako bi se postigla njegova šira primjenjivost (Jožanc, 2015., cit.

prema Sartori, 1970: 1034-1035). Posljedica takvog proširivanja je neodređenost danog koncepta budući da postiže široku primjenjivost spram svoje informativnosti i preciznosti. Studije velikog broja slučajeva puno teže uzimaju u obzir specifičnost konteksta koji rezultira tome da ista opažanja u različitim zemljama mogu objedinjavati potpuno različite fenomene te da različita opažanja mogu karakterizirati fenomene koji su funkcionalno ekvivalentni (Jožanc, 2015., cit. prema Blatter i Haverland, 2012: 64).

Za razliku od studija velikog broja slučajeva, studije manjeg broja slučajeva posvećuju veću pozornost pitanjima značenja kao i definicijskim pitanjima. Također, ostavljaju više prostora za razmatranje te identificiranje karakteristika koje označavaju esenciju danog koncepta (Jožanc 2015., cit. prema Goertz i Mahoney, 2012: 127-132).

Nastavno na to, studije slučaja ostvaruju rafiniraniju uporabu koncepata i mnogo veći stupanj konceptualne validnosti (Jožanc, 2015., cit. prema George i Bennet, 2007: 19).

„Svojom usredotočenošću na kontekstualne faktore, studije slučaja dopuštaju lakše uočavanje analitički ekvivalentnih fenomena, čak i kad su izraženi različitim nazivljem, te različitih fenomena “skrivenih” pod istim opažanjima. Iz tih razloga mnoge klasifikacije koje su u studijama velikog broja slučajeva inicijalno razvijene na visokoj razini općenitosti proširuju se i dopunjuju konceptualnim rafiniranjem koje omogućuju studije slučaja“ (Jožanc, 2015: 48).

Posebnost studije slučaja leži u njezinoj „fleksibilnosti“ budući da se ona može provesti u nekoliko dana, mjeseci ili godina, a može biti i napisana na različite načine, pri čemu je forma i duljina studije uvjetovana njezinom svrhom kao i vremenskim okvirom u kojem je provedena (Miočić, 2015., cit. prema Simons, 2012).

Studija slučaja često se tretira kao fleksibilna strategija budući da je njene elemente moguće okvirno, ali ne jednoznačno definirati, a to proizlazi iz kompleksnosti odabira slučaja, duljine trajanja kao i uporaba raznolikih metoda i tehnika prikupljanja podatka (Miočić, 2015).

„Kada je riječ o vrstama studije slučaja s obzirom na njihovu svrhu, Thomas (2011.) navodi da studija slučaja može biti intrinzična, instrumentalna, evaluacijska i eksploratorna, odnosno heuristička. Intrinzične studije slučaja fokusirane su na slučajeve koje istraživač bira prema vlastitim interesima, a najčešće se koriste za istraživanje nekog partikularnog, izdvojenog slučaja (Stake, 1995.). Odabir slučaja uvjetovan je njegovom posebnošću, a ne s ciljem da se istražuje njegova tipičnost ili da se ilustrira neki fenomen. S druge strane, u instrumentalnim studijama, slučaj se tretira kao sredstvo uz pomoć kojeg se može steći uvid i proširiti razumijevanje o nekom drugom, širem problemu, situaciji ili pojavi (Stake, 1995.;

Simons, 2012.). U evaluacijskim studijama slučaja cilj je opisivanje, objašnjavanje i vrednovanje nekog slučaja, odnosno fenomena (Merriam, 1988.), a često se provode u svrhu vrednovanja nekog programa, projekta ili institucije, dok se eksploratorne studije slučaja koriste kada ne postoje prethodne pretpostavke, odnosno kada je empirijski materijal potreban za osmišljavanje konceptualnog okvira istraživanja oskudan (Yin, 2007.)“ (Miočić, 2015: 181).

Kada je riječ o vrstama izvora podataka, kod studije slučaja mogu se prikupljati i analizirati dokumentacijski izvori, arhivski zapisi, ali i provoditi intervjui, opažanja i proučavanja fizičkih artefakata, među njima: tehnološke naprave, alati, instrumenti... (Miočić, 2015., cit. prema Yin, 2007). Budući da studija slučaja uglavnom posjeduje kvalitativnu prirodu, tri su najčešće metode koje se rabe u istraživanjima, to su: intervju, opažanje i raščlamba sadržaja (Miočić, 2015., cit. prema Simons, 2012). Valja voditi računa i o zadovoljavanju kriterija valjanosti i pouzdanosti istraživanja kao i odrediti granice (okvir) slučaja. Budući da studija slučaja ima svoje specifične karakteristike, neki od istraživača slažu se da treba voditi računa o sljedećim kriterijima: kriteriju istinitosti; primjenjivosti; dosljednosti i neutralnosti (Miočić, 2015). Sve to, studiju slučaja u novije vrijeme čini metodom koja se definicijski određuje njezinim doprinosom izgradnji teorije. U isto vrijeme, reevaluacija njezinih specifičnih prednosti, koje poglavito ističe N. Jožanc (2015) u svom radu „Studija slučaja u komparativnoj politici“, dovelo je do metodološki osvještene uporabe studije slučaja u komparativnim istraživanjima (Jožanc, 2015).

3. Međunarodni odnosi u digitalnoj eri

Googleov izvršni direktor Eric Schmidt, govoreći na tehnološkoj konferenciji u Barceloni 2010., prenio je osjećaj svitanja novog doba. Schmidt ga je opisao kao doba mobilnog — mobilnog računalstva i mobilnih podatkovnih mreža. Nastavio je rekavši da su “ove mreže sada toliko prožimajuće da doslovno možemo znati sve ako to želimo. Ono što ljudi rade, do čega je ljudima stalo, informacije koje pretražuju...” (cigionline.org, 2024).

Tri desetljeća prije dogodila se slična tehnološka tranzicija, također vođena u Sjedinjenim Državama, koja je uvela gospodarstvo temeljeno na znanju. Važni događaji u tom slučaju bili su političko prepoznavanje važnosti inovacija i intelektualnog vlasništva (IP) za gospodarstvo SAD-a najavljeno donošenjem Zakona o patentnim postupcima za sveučilišta i mala poduzeća

(Bayh-Dole Act) 1980. (sada se smatra jednim od najvažnijih zakona za američke inovacije); izlaskom IBM osobnog računala (PC) 1981.; i izdanjem računalno potpomognutog dizajna/proizvodnje (CAD-CAM) softvera za PC krajem 1981., početkom 1982., koji je revolucionirao industrijski dizajn (cigionline.org, 2024).

Geopolitičke posljedice tih promjena bile su duboke. Upravljaajući pomlađenim gospodarstvom potaknuto inovacijama, Sjedinjene Države nadvladale su japanski izazov "Red Sun Rising"; proglasile su pobjedu u *hladnom ratu* sa Sovjetskim Savezom; te su postigle proširenje međunarodnog trgovinskog sustava temeljenog na pravilima kako bi pokrili svoja nova područja interesa — IP i usluge — i to kroz novi Sporazum o trgovinskim aspektima intelektualnog vlasništva i novi Opći sporazum o trgovini uslugama. Osim toga, SAD je uživala u uzbuđljivom tehnološkom procvatu u kasnim 1990-ima za koji su vidjele da je njihov ključni tehnološki indeks, te su stoga uključile svoje bivše protivnike u poredak temeljen na pravilima s ugovorom između Sjevernoatlantskog saveza (NATO) i Rusije, te su doživjele ulazak Kine u WTO (cigionline.org, 2024).

Stvari nisu mogle biti drukčije nakon tehnoloških revolucija koje su dovele do ekonomije vođene podacima. Do ranih 2020-ih, na kraju prvog desetljeća te nove ekonomije, čak i dok su američke korporacije iskorištavale svoju prednost prvog pokretača da postanu globalni divovi, svijet je zapao u društvena, geoe ekonomska i geopolitička previranja (cigionline.org, 2024).

Amerika se počela raspadati iznutra zbog društvenih pitanja (oružje, abortus, cijepljenje, imigracija i rasa) i ubrzo su je uspoređivali s propalom državom. Doista, aktivno se raspravljalo o tome jesu li na rubu drugog građanskog rata, posebno nakon napada na američki Capitol 6. siječnja 2021. U isto vrijeme, Sjedinjene Države počinju voditi sveobuhvatni obrambeni tehnološki rat protiv Kine, zemlje koje 2010. jedva da je bilo na tehnološkoj karti (cigionline.org, 2024).

Europska unija, sastavni dio transatlantskog sidra za globalizacijski eksperiment utjelovljen u WTO-u, smanjena je Brexitom i nastoji pronaći svoje uporište u "strateškoj autonomiji", rascijepana unutarnjim sukobima te višestrukim rascjepima, pokušava se nositi s ratom u dvadesetom stoljeću koji je započeo na njenoj istočnoj granici, a koji je pokrenula revanšistička Rusija. Sustav globalnog upravljanja razvijen u poslijeratnoj eri naizgled postaje nesposoban nositi se s učincima višestrukih kriza koje se isprepliću (polikriza) (cigionline.org, 2024).

Stoga se postavlja pitanje kako su Sjedinjene Države, koje su svoju početnu prednost u računalnoj revoluciji pretvorile u 30-godišnje trčanje prema globalnoj ekonomskoj i političkoj dominaciji, mogle ne samo izgubiti svoju prednost prvog pokretača, već i doživjeti da se ona prenosi na svim frontama? (cigionline.org, 2024).

Tehnološki i ekonomski uvjeti gospodarstva vođenog podacima pružaju jedinstveno objašnjenje (cigionline.org, 2024).

S obzirom na dugogodišnju američku politiku usporavanja uspona Kine kao gospodarske i vojne sile, 2008. godina smatra se okosnicom. U svom govoru o stanju Unije 2008., predsjednik George W. Bush spomenuo je Kinu samo jednom, u istom dahu kao i Indiju, u izjavi o važnosti velikih tržišta u razvoju za politike zaštite okoliša (cigionline.org, 2024).

Kina je počela mijenjati jednadžbu 2010.-ih s velikim programom usmjerenim na razvoj svojih sposobnosti u stvaranju IP-a. No, bez obzira na nevjerojatan porast stope prijave patenata, 2021. još uvijek je zaostajala za Sjedinjenim Državama s velikom razlikom u međunarodnim primicima intelektualnog vlasništva, odražavajući 30-godišnju prednost Sjedinjenih Država u gospodarstvu temeljeno na znanju (cigionline.org, 2024).

Na iznenađenje mnogih promatrača, kineski internetski sektor nije uvenuo pod cenzurom iza svog Velikog vatrozida. Procvjetao je zahvaljujući zapošljavanju tehnoloških radnika (uključujući one iz Silicijske doline) i promicanju osnivanja privatnih poduzeća s poduzetničkim inkubatorima koje financira vlada (cigionline.org, 2024).

Kompanije poput Alibabe, Tencenta i Baidua su cvjetale. Osnovano je mnogo novih tvrtki koje će postati poznata imena, uključujući Meituan (ožujak, 2010.), Xiaomi (travanj, 2010.) i Didi (lipanj, 2012.). Kad je Kina iznenadila američke kreatore politike preuzimanjem vodstva na globalnim tržištima u kritičnom području, telekomunikacijskoj tehnologiji pete generacije (5G), Sjedinjene Države bile su potaknute na hitnu akciju, oslobađajući ono što se svodilo na nemilosrdni geoekonomski munjevit rat punog spektra s ciljem zaustavljanja tehnološkog napretka Kine. To je uključivalo zabrane izvoza američke napredne tehnologije stalno rastućem "popisu entiteta" kineskih tvrtki, istraživačkih instituta i drugih osoba; prisilno ukidanje kineskih ulaganja u američke korporacije bogate podacima; davanje smjernica američkim sveučilištima da preispitaju svoja tehnološka partnerstva s kineskim subjektima; i intenzivne diplomatske napore usmjerene na to da treće zemlje odbace kinesku 5G tehnologiju i da se ne pridruže kineskoj inicijativi „Jedan pojas, jedan put“ (cigionline.org, 2024).

Dolazak novih tehnologija, u kombinaciji s ubrzanim tempom inovacija, imao je učinak pomicanja odnosa između Kine i Sjedinjenih Država od konkurencije prema sukobu.

Tijekom dugoga poslijeratnog razdoblja bilateralni trgovinski odnosi SAD-a i EU-a bili su najveći u svijetu i njihov međusobni dogovor o trgovinskim pravilima bio je ključan za razradu multilateralnog okvira. Slično tome, u domeni sigurnosti, NATO je bio najvažniji političko-vojni savez za obje strane u hladnoratovskom sukobu Zapada sa Sovjetskim Savezom. Transformacija "uobičajenog poslovanja" između Sjedinjenih Država i Europske unije u Uniju koja traži "stratešku autonomiju" bila je stoga neočekivana (cigionline.org, 2024).

Odluka Suda Europske unije o Schremsu iz 2015. poništila je okvir „Sigurne luke” koji je razvijen za upravljanje bilateralnim protokom podataka između EU i SAD-a.

U nedostatku vlastitih digitalnih platformi, Europska unija bila je prva velika jurisdikcija koja je krenula protiv tržišno moćnih digitalnih platformi, uključujući Google, Amazon i Apple, dok je također nametala kazne Facebooku za kršenje privatnosti podataka (cigionline.org, 2024).

Zemlje članice EU-a razvile su planove za poreze na digitalne usluge kako bi uhvatile dio koristi koje su glavne platforme ostvarile radom u jurisdikciji na virtualnoj osnovi. Godine 2020. administracija Donalda J. Trumpa napustila je međunarodne porezne pregovore u Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i upozorila da će uzvratiti ako države članice EU-a nastave s planovima za nametanje takvih poreza, koji, iako nisu nominalno usmjereni na američke tvrtke, najprije pogađaju te tvrtke (cigionline.org, 2024).

Kako bi razvila vlastite pobornike digitalnog gospodarstva, Europska unija provela je i program Jedinstvenog digitalnog tržišta i usvojila povezane industrijske politike kojima je cilj zauzeti vodeću poziciju Europe u tehnologijama (cigionline.org, 2024).

U skladu s tim, kako je desetljeće gospodarstva vođenog podacima napredovalo, Sjedinjene Države i Europska unija su se udaljile, a glavni razlog nedvojbeno proizlazi iz tehnoloških i ekonomskih uvjeta gospodarstva vođenog podacima (cigionline.org, 2024).

Uspon Kine stvorio je novu gravitacijsku silu koja je odgurnula Europu od Sjedinjenih Država. Baš kao što gravitacijske sile između nebeskih tijela mogu dovesti do nepredvidivog i kaotičnog gibanja. Međuigra ekonomskih, političkih i strateških čimbenika između te tri sile dovela je do naizgled kontradiktornih ishoda i nestabilnosti (cigionline.org, 2024).

U svojoj knjizi *The Age of The Strongman: How the Cult of the Leader Threatens Democracy Around the World*, Gideon Rachman dokumentira novi autoritarizam koji se pojavio i u demokratskim i u autokratskim sustavima. Nije slučajnost da je doba moćnika također i doba ekonomije vođene podacima i doba društvenih medija (cigionline.org, 2024).

Osim toga, u ovoj ekonomiji, AI postaje sveprisutan čimbenik proizvodnje, uključujući generativne AI aplikacije (kao što su ChatGPT u razvoju teksta i Midjourney u razvoju slika) i novo doba autonomnih strojeva, koji koriste AI platforme kao što je NVIDIA-in Jetson Orin, koji tvrdi da može izvesti do 275 trilijuna operacija u sekundi i ponuditi osam puta veću izvedbu od prethodne generacije (cigionline.org, 2024).

Te nove aplikacije već šalju valove šoka u društvo. Ali ono što smo do danas vidjeli samo je prolog: stotine tisuća tvrtki diljem svijeta razvijaju AI aplikacije na nizu platformi, u rasponu od tvrtki superzvijezda koje koriste vlastite prilagođene AI čipove, do vrhunskih start-upa koji rabe cloud-based “Ponude softvera kao usluge” (SaaS) (cigionline.org, 2024).

Štoviše, spoj generiranja teksta i slike umjetnom inteligencijom koji je izazvao senzaciju i zaprepaštenje samo je početak: Meta, tvrtka ranije poznata kao Facebook, najavila je svoj ImageBind AI sustav, koji tvrdi da je spoj šest modaliteta, tekst, slika/video, audio, dubinsko, toplinsko i prostorno kretanje (cigionline.org, 2024).

Zatim dolazimo do interpretacije geopolitike. AI je postao epicentar geopolitičkog sukoba, sa Sjedinjenim Državama i Kinom koji se sukobljavaju s asimetričnim sposobnostima. Sjedinjene Države ponovno su na vrhu te tehnološke revolucije, s 14.700 startupa AI, u usporedbi s 2.017 u Kini. Sullivanova doktrina propisuje da Sjedinjene Države smatraju ključnim ne samo zadržati vodstvo u AI-ju, već i da to vodstvo bude što je veće moguće (cigionline.org, 2024). No, Kina je također u misiji, prijavivši 389.571 patenta u području umjetne inteligencije, ili 74,7 posto ukupnog broja u svijetu, u razdoblju od 2011. do 2020.

Prema Danu Ciuriaku (2023), ova posljednja nova era s geopolitikom iskovanom u gospodarstvu vođenom podacima, sama je po sebi nestabilna i već se sada preoblikovala u borbu za dominaciju u AI-u. Ciuriak je mišljenja da međunarodna institucionalna struktura (poglavito u Europi) nije uspjela zadržati korak, a sve ono što imamo razvijeno je pod američkim tutorstvom i to tijekom njegovog unipolarnog trenutka, sada više ne odražava pravu

strukturu moći u svijetu. Institucije gospodarskog upravljanja, a tu se najprije misli na WTO, dizajnirane su za gospodarstvo temeljeno na znanju te su djelomično ili minimalno prilagođene gospodarstvu koje se temelji na podacima. Stoga, pri kraju svog članka, Ciuriak zaključuje kako društvene institucije nisu imale vremena evoluirati da bi se nosile s ranjivostima koje je otvorio svijet društvenih medija, nadzora države i kapitalizma (cigionline.org, 2024).

Danas je svijet u različitim oružanim i neoružanim sukobima: vrućem ratu, novom hladnom ratu, tehnološkom ratu, trgovinskom ratu, društvenom ratu i međusobnom političkom ratu. Digitalna transformacija gotovo je u potpunosti obezvrijedila riječi, slike i geste putem strojno vođene proliferacije. Gledanje više ne treba poistovjećivati s vjerovanjem. Kako bi ostala u novoj geopolitičkoj velikoj igri, otvorena informacijska društva poput zapadnih demokracija moraju nekako prebroditi opasan prolaz između dezintegracije informacijske strukture našeg društva i moderiranja sadržaja; od koga i na temelju čega, još nije poznato (cigionline.org, 2024).

Izraelski autor Eytan Gilboa u svojoj studiji pod nazivom “Diplomacija u medijskoj eri: tri modela upotrebe i efekata” opisuje na koji su način mediji promijenili značenje pojma moći u suvremenoj svjetskoj politici. Uz njega, tu su još i mnogi drugi autori koji slično opisuju efekt koji je na političku komunikaciju ostavio medijski utjecaj. Iz toga su proizašli i razni pojmovi poput: teledemokracija, medijska diplomacija, fotodiplomacija, instant diplomacija i dr. Neki analitičari utjecaj medija na vanjskopolitičke odnose nazivaju i CNN efektom (Boban i Majić, 2018). Autor Eytan Gilboa razlikuje tri konceptualna modela upotrebe medija kao instrumenta vanjske politike i međunarodnog pregovaranja, a oni su:

- Javna diplomacija u kojoj se vladini i nevladini sudionici koriste medijima i drugim popratnim kanalima kako bi utjecali na javno mišljenje u stranim državama s kojima su u sukobu.
- Medijska diplomacija u kojoj se dužnosnici koriste medijima kako bi komunicirali sa stranim sudionicima i predstavili vlastite ideje o razrješavanju sukoba.
- Medijsko-posrednička diplomacija u kojoj novinari privremeno preuzimaju ulogu diplomata i imaju posredničku ulogu u međunarodnim pregovorima (Boban i Majić, 2018: 21 cit. prema Vrabec-Mojzeš 2008: 182).

“CNN je zamišljen kao međunarodni 24-satni informativni kanal koji se emitira preko satelita i kabela televizije. Mnoge televizijske mreže poput SKY NEWS-a, EURONEWS-a, CNBC-a, a

odnedavno i AL JAZEERE slijedile su izvornu ideju CNN-a. Prvi veći pothvat ove televizije bio je način na koji je ona pratila Zaljevski rat, odnosno vojnu akciju pod nazivom „Pustinjska oluja“ 1991. godine. Bio je to prvi „televizijski rat“, kojim je uvelike manipulirao Pentagon, a američki privatni mediji tom su prigodom odradili vrhunsku propagandu kojom su se predstavili interesi američke vlade. Jedan od značajnijih momenata bilo je i spektakularno praćenje terorističkog napada na Sjedinjene Države, 11. rujna 2001. godine. Način na koji je CNN izvještavao o događajima s terena posve sigurno je utjecao na potporu zemalja članica Ujedinjenih naroda vojnoj akciji u Afganistanu, kojom su talibani svrgnuti s vlasti. Slijedio je još jedan televizijski rat – onaj u Iraku, kada je predstavljena nova metoda ratnog izvještavanja. Naime, veliki je broj specijalnih ratnih dopisnika s terena bio pridružen postrojbama američke vojske. Ti tzv. embeded journalists prenosili su uživo na CNN-u i ostalim satelitskim televizijama vojne akcije postrojbi koje su pratili, ali i o kojima su posve ovisili i time su se posredno stavili u službu proameričke propagande” (Boban i Majić, 2018: 22).

Primjeri medijskog utjecaja na geopolitičke odnose mogu se pronaći i u Rusko-ukrajinskom ratu nakon invazije Rusije na Ukrajinu 2022. koji je rezultirao razvojem akcija proruskih frakcija na društvenim mrežama pod oznakom #OpRussia. S druge strane, protufrakcija je promovirala svoj cilj uz hashtag #OpUkraine. Obje su strane međusobno hakirale web-stranice, forume i vladine stranice kako bi ometale sposobnost druge strane da vodi sukob (ceeep.mil.pe, 2024).

Prije pojave kibernetičkog prostora međunarodna je arena bila pod snažnim utjecajem fizičke geografije i dimenzije prirode. Zbog takve konfiguracije arene postojalo je strukturalno ograničenje ponašanja aktera te su oni imali ograničenu sposobnost mijenjanja. Suprotno tome, u kibernetičkom scenariju, interakcijska arena prikazana je na radikalno drugačiji način: za jednu kategoriju aktera interakcija je potpuno dvosmjerna. Drugim riječima, neki akteri imaju moć promijeniti pravila i karakteristike arene. Stoga, apsolutno najvažniji učinak u međunarodnoj politici svodi se na to da djelovanje aktera ne proizlazi samo iz anarhične strukture interneta, kako je jasno definirano teorijskim pristupima koji se pozivaju na strukturalni neorealizam, već i iz moći koju neki akteri imaju da transformiraju samu arenu (u ovom slučaju internet). To se može dogoditi kao rezultat planirane strategije, interakcije između više aktera, u sukobu ili, kao nuspojava, nenamjerno, kao posljedica aktivnosti poduzetih u potpuno različite svrhe (Mayer i dr., 2013). Baš kao i zemljopisni položaj, povijesna je kronologija također nezamjenjiv alat za praćenje nastanka i razvoja suvremene međunarodne politike. Historiografski pristup je bitan: ako ne poznamo kontekst u kojem se kibernetički fenomen razvio, neće biti moguće razumjeti njegove trenutne postavke.

Globalna digitalna arena nema formalne hijerarhije ili pravno obvezujuća pravila: niti bilo koja globalna vlada drži "monopol legitimne sile". Prema Waltzu, globalna digitalna arena je prepoznatljiva kao mjesto gdje "nema sustava za provođenje zakona". Međutim, to je samo djelomično točno; digitalna je arena zbog svoje povijesti pod snažnim utjecajem i zakonodavstvom SAD-a, ali i političko-institucionalnog sustava SAD-a (Mayer i dr., 2013).

S te točke gledišta, nepostojanje globalnog upravljanja, po mišljenju Mayera i dr. (2013) ne znači da je globalna digitalna arena okarakterizirana, kao što tvrdi Joseph Nye, procesom širenja globalne moći te skreću pozornost na to da je kibernetička moć jedan od atributa suverene moći u međunarodnoj areni te da se kao takva mora vrednovati. Više od dvadeset godina, od kasnih osamdesetih do početka tisućljeća, Sjedinjene Države čvrsto su držale "lavovski udio" u novoj globalnoj domeni kibernetičkog prostora (Mayer i dr., 2013).

"Digitalni svijet je umjetan i može se pratiti: njegovi glavni protagonisti, kao i njegovi upravitelji, svi su jasno prepoznatljivi, sa suverenom zastavom, a kada su, kao u našem slučaju, privatne tvrtke, imaju glavni ured sa službenom adresom, javnim financijskim izvješćima i kotiraju na burzi" (Mayer i dr., 2013).

Američki utjecaj na ostatak svijeta, međutim, nije rezultat razborite vanjskopolitičke strategije, prije je to učinak prelijevanja niza tehnoloških, ekonomskih i kulturnih čimbenika koji su nastali i razvili se unutar Sjedinjenih Država. Internet, iako je okarakteriziran svojim deklariranim globalnim prizvukom, prije svega je izraz američkog društva i dugo je vremena bio stvar domaće politike. To je, između ostalog, jedan od razloga zašto je digitalna arena koncipirana i dizajnirana po načelu nepostojanja zadane hijerarhije i u raspoloženju koje karakterizira animozitet prema bilo kakvoj pravnoj regulativi i uplitanju države (Mayer i dr., 2013).

Ipak, američki utjecaj na upravljanje internetom i dalje je od velike važnosti i bilo bi pogrešno uzeti ga zdravo za gotovo. Tijekom Svjetske konferencije o telekomunikacijama (WCIT), koju je promovirao ITU (UN-ova agencija za telekomunikacije) i koja je održana u Dubaiju u prosincu 2012., Rusija, Kina, Saudijska Arabija, Alžir i Sudan podnijeli su rezoluciju u kojoj se navodi da države članice imaju pravo intervenirati u svim pitanjima koja se odnose na međunarodno upravljanje internetom. Dokument je poslije povučen, ali je skupština odobrila (većinom) neobvezujuću rezoluciju koja kaže: "sve vlade trebaju imati jednaku ulogu i

odgovornost za međunarodno upravljanje internetom", pozivajući države članice da nastave razmjenu pod okriljem ITU-a: "razraditi svoja stajališta o međunarodnim tehničkim, razvojnim pitanjima javne politike u vezi s internetom unutar mandata ITU-a na raznim ITU forumima." Znakovito je da je rezoluciju odobrilo 89 zemalja, dok je samo 55 slijedilo američki stav i glasalo protiv (Mayer i dr., 2013).

Kao što je spomenuto, načelo je anarhije pohranjeno u srž interneta, a bilo je aktivno tijekom njegovih pionirskih godina u domaćoj i međunarodnoj političkoj areni. Iako je tada cilj bio stvoriti alat koji je aktivan u "svijetu bez granica", sa strukturom "samoupravljanja", rođen je unutar ovlasti i političkog sustava SAD-a (Mayer i dr., 2013). ICANN, tvrtka koja upravlja svim IP adresama (Internet Assigned Numbers Authority), na koju se poziva Nye, i dalje je pod jurisdikcijom Sjedinjenih Država.

Ono na što autori Mayer i dr. (2013) žele usmjeriti pozornost znanstvenika i kreatora politika, jest utrka ili natjecanje između velikih sila za stjecanjem najnaprednijeg i najučinkovitijeg tehničkog sustava koji im osigurava nadmoć u području kibernetičke sigurnosti u digitalnoj globalnoj areni (Mayer i dr., 2013).

Eric Schmidt i Jared Cohen¹ u svojoj knjizi "The New Digital Age" ističu kako digitalna era, a u kojoj su primat imale SAD, završena te da slijede novi digitalni trendovi prilično uvjetovani "balkanizacijom" (Mayer i dr., 2013). "Trendovi koje danas vidimo nastaviti će se na načine koji su, uglavnom, prilično predvidljivi. Sve će se vlade osjećati kao da vode izgubljenu bitku protiv interneta koji se beskrajno replicira i mijenja, a balkanizacija će se pojaviti kao popularan mehanizam za rješavanje ovog izazova. (...) Čak i s balkanizacijom, kibernetički prostor ima još puno prostora za pokriti, pa kao što neke države međusobno iskorištavaju vojne resurse kako bi osigurale više fizičkog tla, tako će i države formirati saveze kako bi kontrolirale više virtualnog teritorija".

Održavanje međunarodnog primata, koje, kako je gore istaknuto, ima imperativnu posljedicu na razini nacionalne politike, postaje (kako potvrđuju Schmidt i Cohen) uzaludan

¹ E. Schmidt, J. Cohen, The New Digital Age. Reshaping the Future of People, Nations and Business, New York NY, Alfred A. Knopf, 2013., str. 91-92 (stručni prikaz)

napor, osim ako se ne donesu odgovarajuće zakonske, organizacijske i financijske mjere koje će se provoditi na razini čitavog državnog teritorija (Mayer i dr., 2013).

Postoje sličnosti između natjecanja oko kibernetičke sigurnosti i nuklearne eskalacije, pogotovo jer su tehnički i politički kapaciteti za bolju implementaciju kibernetičke sigurnosti u rukama vrlo malog broja aktera (vladajuću elitu, državne agencije, specijalizirane organizacije i znanstvenike). Međutim, postoji temeljna razlika koja se ne može zanemariti. U digitalnoj areni svakodnevno aktivno sudjeluju milijuni organizacija i milijarde ljudi, a nacionalna politička scena ne može zanemariti tu činjenicu. Provedba politike kibernetičke sigurnosti u okruženju kao što je Kina uvelike se razlikuje od provođenja takvih politika u Sjedinjenim Državama. Otuda potreba da kibernetička diplomacija kao i *cyber* obrana uzmu u obzir složenost interakcija između unutarnje i vanjske dimenzije, točnije dinamiku onoga što je Robert Putnam nazvao "igre na dvije razine" koje karakteriziraju vanjskopolitičke izbore (Mayer i dr., 2013).

U novom multipolarnom kontekstu koji odlikuje suvremenu međunarodnu politiku, eksponencijalni rast interneta mijenja se od vrijednog instrumenta meke moći u neugodnu prijetnju američkom suverenitetu. U vrijeme kada digitalna arena za velike sile postaje prioritetna tema na međunarodnom dnevnom redu, svijet interneta neizbježno gubi svoju posebnost kao niša. Konkretno, specifični uvjeti anarhije "štićeni" američkom jurisdikcijom gube svoju vrijednost (Mayer i dr., 2013).

Bez zajedničke definicije pojmova kao što su kibernetički prostor, kibernetička moć, kibernetička sigurnost itd., teško je kopati ispod površine, dokučiti dublju logiku koja upravlja radom kibernetičkog prostora i objasniti sve veću važnost koju kibernetički prostor poprima u suvremenom svijetu politika (Mayer i dr., 2013).

4. Utjecaj interneta na pojavu i razvoj digitalne diplomacije u svijetu i Europskoj uniji

Prema Ančiću bit komuniciranja, naročito onog strateškog, jest da naše poruke i djelovanja podupiru naš narativ ili se suprotstavljaju narativu protivnika, a za uspješnost takve

komunikacije neophodno je razumjeti informacijsko okruženje svijeta u kojem živimo (Ančić, 2015).

Zahvaljujući internetu promijenjen je način na koji ljudi komuniciraju i dijele informacije, internet je počeo utjecati i na radnje ljudi i odluke vlada i organizacija, a vlade nemaju drugog izbora nego iskoristiti mogućnosti koje internet nudi žele li ostati učinkoviti. Sve to predstavlja globalni izazov budući da je njegovo razvijanje napredovalo jednako brzo kao i njegovo širenje (Akrap, 2009). Thomas Friedman (2005) tvrdi kako zbog interneta svijet postaje sve ravniji, a to stvara ogromne ekonomske mogućnosti. S jedne strane povezuje različita tržišta i skupine, međutim, s druge strane otvara put terorizmu i prijevarama. Internet je vozilo u kojem su eBay i Al Qaeda suputnici (Westcott, 2008).

Pisma, telefaks, tiskani i elektronički mediji zamijenjeni su e-poštom i web stranicama, a to je stvorilo novu dinamiku. U prošlom stoljeću, globalizacija i državni međunarodni odnosi uglavnom su se odnosili na interakciju između nacionalnih država, a diplomacija i rat bili su sredstvo za vođenje tih interakcija. Međutim, svjedočimo situaciji u kojoj su međunarodni odnosi otišli dalje od samih država. Sam se Westcott, u svom radu o utjecaju interneta na međunarodne odnose, pita; što čini „entitete s ugledom u svjetskoj politici“ i „što je danas doista država?“ (Westcott, 2008).

Iako raste broj onih koji internet vide kao prijatnu, a ne priliku, jedno je sigurno, internet je postao neodvojivi dio procesa globalnih političkih promjena. Osim što utječe na to što države rade i kako rade, utječe i na to kako se međusobno odnose i koga uključuju u taj odnos (Westcott, 2008).

Bilo da su usmjereni na rješavanje siromaštva, globalnog zatopljenja, kršenja ljudskih prava ili građanskih sukoba, internet odražava način na koji se razvijaju mnogi globalni pokreti. Omogućuje lako povezivanje što dovodi do multiplikacije aktera u diplomaciji. Smatra se da se diplomacija demokratizirala, a Westcott (2008) navodi četiri načina kroz koje se to očituje:

- a) umnožavanje
- b) diversifikacija aktera
- c) istovremeni rast suradnje i
- d) polarizacija među njima.

Najvažnije rasprave u diplomaciji još uvijek se provode licem u lice. Ipak, ne treba misliti da se diplomacija može odvijati na isti stari način jer oni će koji ne razumiju novu internetsku dinamiku, izgubiti tlo pred onima koji razumiju i koji uvode politike da to iskoriste. Sve intenzivniji razvoj tehnologija, pronalaženje i kreiranje pravih mreža za vršenje utjecaja na

vanjskopolitičke odluke od velike je važnosti. Neke mreže već postoje, a neke je uspostavila vlada kako bi uključila druge u unutarnje političke rasprave (Westcott, 2008).

„Reprezentativan primjer institucije koja je bila izuzetno uspješna u utjecaju na strane javnosti, odnosno na njihove korpuse javnog znanja jest USIA (United States Information Agency) poznata i kao USIS (United States Information Service). Agencija je za potrebe Vlade SAD bila izuzetno aktivna za vrijeme „Hladnoga rata“ pa sve do 1999., kada je integrirana u State Department. USIA je služila za operacionalizaciju informacijskih operacija s ciljem ostvarivanja strateških utjecaja na ciljanu publiku (u inozemstvu i to isključivo na područjima na kojima nije djelovala Vojska SAD)“ (Akrap, 2009: 99). Još jedan primjer je i borba za klimatske promjene unutar koje je aktivno sudjelovala i britanska vlada putem ektraneta (Westcott, 2008).

Jednostavan i siguran način elektroničkog prijenosa informacija od zajedničkog je interesa različitim suverenim državama, a u tome ništa manje se ne slaže ni EU koja konstantno ulaže napore da to postigne te da to bude kamen temeljac zajedničkoj vanjskoj politici. Međutim, i dalje ju kočje pitanja povjerenja koja proizlaze iz odnosa odjela i agencija. Prije ili kasnije morat će pronaći sredstva da se ono zadovolji. Internet ne samo da je postao neizostavan alat za prikupljanje informacija, već je globalna javnost nezaobilazna publika koja traži objašnjenja za temelje donesenih odluka. Dok pregovori licem u licu ostaju prerogativ, kontekst u kojem se oni poduzimaju i sile koje djeluju na te pregovore sve su brže, stoga, više ne možemo zanemariti središte tih promjena, a to je – virtualni svijet (Westcott, 2008).

Suvremeni autori slažu se kako su novi mediji utjecali na diplomatsko djelovanje i to upravo radi promjena koje je donijela digitalizacija u vanjskopolitičke aktivnosti pa je tako diplomatska praksa uz uporabu novih tehnologija dobila naziv digitalna diplomacija, cyber diplomacija, net diplomacija ili diplomacija 2.0. (Costigan i Perry, 2012). Godina 2017., prema Manoru, označava vrijeme uvođenja pojma digitalne diplomacije. Ta nova vrsta dijaloga na samom početku, bila je neka vrsta eksperimenta koji je prihvatio određeni broj ministarstava vanjskih poslova i diplomatskih predstavništava. Uskoro postaje sve prihvaćeniji način komunikacije i svakodnevna praksa u diplomaciji (Manor, 2017.).

Postoje različite definicije digitalne diplomacije od raznih autora, ipak, zajedničko im je da digitalnu diplomaciju smatraju novim instrumentom vođenja vanjske politike koji omogućava veću interakciju s većim brojem ljudi. Cooper i sur. (2013) misle da su prednosti digitalne diplomacije, prije svega, povezivanje s javnošću, pronalaženje kreativnih načina komuniciranja, povezivanje s novim dionicima u međunarodnom okruženju te stvaranje konkurentnog okruženja (Kraljević i Vilović, 2019). Kako ističe Manor (2016) digitalna

diplomacija obuhvaća sveobuhvatni utjecaj novih medija, točnije, tehnologija na diplomatsku praksu, polazeći od e-pošte do pametnih telefona pa sve do uporabe profila na društvenim mrežama. On također navodi tri ključna događaja koja su dovela do digitalizacije diplomacije.

- Prvi događaj koji je utjecao na prihvaćanje tehnoloških dostignuća u diplomaciji je Arapsko proljeće ili masovni pokret koji je najviše bio združen putem društvenih mreža (poglavito Facebooka), a obilježavalo ga je nezadovoljstvo politikom vođenja države. Manor (2016) tvrdi kako je ministarstvu vanjskih poslova od izrazite važnosti bilo postati dio virtualnog okruženja koje je tada potaknulo masovne prosvjede u zemljama obuhvaćenim Arapskim proljećem.
- Drugi motiv bio je kontinuirano praćenje pojava regrutiranja mladih u terorističke skupine putem interneta i društvenih mreža, a sve u cilju sprječavanja terorističkih akcija, ali i rad na uklanjanju potencijalnog opasnog sadržaja te postavljanje edukativnih kampanja na kojima danas radi većina vlada svijeta.
- Treći motiv za uključenje diplomacije u virtualni svijet jest početak medijske upotrebe novih medija koji su počeli imati sve veći utjecaj na javno mnijenje. Popis diplomatskih aktivnosti tako se proširio i na utjecanja kao i proizvodnju pozitivnih medijskih učinaka, a to je značilo i početak porabe novih medija. Također, služiti se objektivnim medijskim informacijama o događanjima u svijetu.

Osim u svrhu nacionalnog brendiranja, novi mediji su diplomatima poslužili i za stvaranje transnacionalnih mreža za djelovanje unutar određenih projekata kao i za povezivanje s diplomatima u drugim državama. Uz to, diplomati su putem novih medija dobili prigodu povezivanja s drugim dionicima poput organizacija civilnog društva ili udruga za zaštitu ljudskih prava, a jedan takav primjer je i britanski projekt za sprječavanje seksualnog nasilja u sukobima, o čemu se svijest uspješno širila upravo putem novih medija (Manor, 2016). Važno je također istaknuti kako je veliku promjenu u području javne diplomacije napravila upravo pandemija koronavirusne bolesti (COVID-19) nakon koje je Europska unija počela razvijati ne samo zdravstvenu politiku, već se posvetila i razvoju digitalnih tehnologija. Gehrke (2020) u jednom od svojih radova ističe da se, nakon krize koju je donijela pandemija COVID-19, moraju stvoriti pouzdani partneri s kojima se mogu transparentno razviti zajednički mehanizmi koordinacije rizika, metode i standardi za procjenu, dijeljenje informacija i očekivanja, te voditi aktivan dijalog s vladama, poduzećima i ulagačima. Takve težnje nisu slučajne s obzirom na najave centralista da će COVID-19 usporiti globalizaciju zbog čega nastaje termin Slowbalizacija koja podrazumijeva nastavak globalizacije, ali usporenim tempom, a posljedica

toga su dublje veze unutar regionalnih blokova (policycenter.ma, 2024). Europska komisija na to je donijela konkretan odgovor te uspostavila program Digitalna Europa koji predstavlja rješenje za složenost postupka digitalne transformacije, a predstavlja središnji element prijedloga višegodišnjeg financijskog okvira (VFO) za razdoblje 2021. – 2027. Njime je cilj pružiti potporu digitalnoj transformaciji europskih društava i gospodarstava, a pet prioriternih područja su:

- 1) superračunalstvo,
- 2) umjetna inteligencija,
- 3) kibersigurnost i povjerenje,
- 4) napredne digitalne vještine i
- 5) osiguravanje široke uporabe digitalnih tehnologija u cijelom gospodarstvu i društvu (croatia.representation.ec.europa.eu, 2024).

Iako još uvijek dio teoretičara smatra da je javna diplomacija eufemizam za državnu promidžbu budući da se pomoću nje države i nacije predstavljaju u boljem svjetlu, ideja javne diplomacije stvorena je upravo radi promjena koje su u moderni svijet unijeli brzi globalni mediji, a s njima i masovna demokracija i transparentnost radi čega je došlo do potrebe da vlade svoju politiku prezentiraju cjelokupnoj populaciji, a ne kao prije, samo pojedincima i vladama (Skoko i Kovačić, 2009).

Diplomati u toj digitalnoj eri više nego ikad moraju pokazati vještine brze reakcije koja neće izazvati negativne reakcije države primateljice i njezine domaće javnosti, a ostat će sukladna vanjskopolitičkim ciljevima zemlje koja se predstavlja. Prema Hockingsu i Mellisenu (2012), važno je jasno definirati i interpretirati digitalno doba i važnost digitalne diplomacije za vlade država zbog nekoliko razloga:

- a) Digitalizacija je budućnost globalnog funkcioniranja na svim razinama, a to uključuje implementaciju novih tehnologija u diplomatsku praksu. Naravno, sa svrhom prilagodbe novim uvjetima i ostvarenju vanjskopolitičkih ciljeva neke zemlje.
- b) Ministarstva vanjskih poslova trebaju jasno definirati što smatraju novom javnom diplomacijom budući da je raspon trenutnih definicija širok, seže od novih medija kao još jednog alata u diplomaciji, do meke moći u međunarodnim odnosima.
- c) Digitalna diplomacija ne implicira samo primjenu novih medija u već postojeće diplomatske prakse, nego zahtjeva prilagodbu i pronalaženje novih praksi sukladno novim uvjetima koji uključuju umrežavanje i dijalog svih aktera.

- d) Za učinkovitu digitalnu diplomaciju mora postojati jasna koordinacija u koju nisu uključena samo ministarstva vanjskih poslova nego i drugi dionici (Hocking i dr., 2012).

Osim primjene novih medija u postojeće diplomatske prakse, ne treba zaboraviti ni društvene mreže koje unose važan potencijal u diplomatsku aktivnost jer je moguća brza prilagodba političkih poruka specifičnoj publici različitoj na jezičnoj, kulturnoj ili vrijednosnoj osnovi. Prema Manorovoj raščlambi najvažnijih sastavnica dvosmjerne komunikacije između ministarstva vanjskih poslova te stranih javnosti, izdvajaju se angažiranost i mogućnost slušanja kao dvije najvažnije komponente. S tim da angažiranost podrazumijeva stalnu komunikaciju s pojedincima ili skupinama na različitim mrežama dok se mogućnost slušanja odnosi na slušanje komentara, pitanja i odgovora od strane stranih javnosti na temelju kojih je moguće oblikovati vlastitu vanjsku politiku, tj. način ostvarivanja vanjskopolitičkih interesa (Manor, 2016).

4.1. Digitalna transformacija Europske unije

Jedan od glavnih prioriteta Europske unije, ali i dio strateške autonomije posljednjih godina je digitalna transformacija. Cilj je Europskog parlamenta pomoći u oblikovanju politika kojima će se ojačati europski kapacitet u području novih digitalnih tehnologija te time stvoriti sigurnije online okruženje, ali i otvoriti nove mogućnosti za poduzeća i potrošače. Osim toga, EU najavljuje podršku digitalnim vještinama građana kao i osposobljavanje radnika te pomoć u digitalizaciji javnih usluga (europarl.europa.eu, 2024).

Dodatna svijest o važnosti digitalizacije proizašla je i nakon pandemije bolesti COVID-19, koja je tada postala ključna za gospodarski oporavak i za otpornost europskih sektora zdravstva i skrbi.

„Digitalizacijom je EU dan dodatan poticaj za ubrzavanje tehnološke tranzicije poticanjem e-zdravstva i promicanjem razvojnih tehnologija kao što su računalstvo u oblaku, kvantne tehnologije i računalstvo visokih performansi“ (consilium.europa.eu, 2024). Pandemija je pokazala da je ljudima potrebna brza i sveprisutna povezanost diljem EU-a, stoga je EU postavio ciljeve za povezivost do 2025., a koji uključuju: gigabitnu povezivost za sve glavne socioekonomske pokretače, neprekinutu pokrivenost mrežom 5G svih gradskih područja i glavnih kopnenih prometnih pravaca, pristup internetskoj vezi od najmanje 100 Mbps za sva europska kućanstva. Ozbiljnost potencijala virtualne politike koja može služiti za poboljšanje demokratskog upravljanja te povećanja angažmana građana, EU je istaknula 9. ožujka 2021. predstavljajući viziju i puteve do uspješne digitalne transformacije s rokom do 2030. godine

pod nazivom Digitalni kompas. U Digitalnom kompasu digitalnog desetljeća EU-a ističu se: vještine, sigurne i održive digitalne infrastrukture, digitalna transformacija poduzeća te digitalizacija javnih usluga koje se u prvom redu odnose na digitalno građanstvo i „prava i načela za Europljane“ (commission.europa.eu, 2024). Iste godine, u svibnju 2021. Parlament usvaja izvješće o oblikovanju digitalne budućnosti Europe „u kojem se Komisiju poziva na dodatno suočavanje s izazovima digitalne tranzicije, posebno na iskorištavanje mogućnosti jedinstvenog digitalnog tržišta, poboljšanja upotrebe umjetne inteligencije i podršku za digitalne inovacije i vještine“ (commission.europa.eu, 2024). Europski parlament na svojim je stranicama također istaknuo kako umjetna inteligencija može pomoći ljudima i unaprijediti zdravstvenu skrb, automobile i određene usluge. Međutim, naglasili su i potrebu za antropocentričnim zakonodavstvom o umjetnoj inteligenciji. Stoga je EU 21. travnja 2021. predstavila svoj prijedlog uredbe o umjetnoj inteligenciji. Zbog niskog povjerenja građana u razmjenu podataka kao i proturječnih gospodarskih poticaja te tehnoloških prepreka EU donosi i Akt o upravljanju podacima koji je u Parlamentu usvojen 6. travnja 2022., a nadovezujući se na njega, u ožujku 2023. Parlament je donio i svoje stajalište o Aktu o podacima, kojim se poduzećima olakšava pristup velikim količinama visokokvalitetnih industrijskih podataka. Nužnost toga proizlazi iz činjenice da je pristup velikim podacima ključan za iskorištavanje potencijala umjetne inteligencije kako bi se uspješno osposobio algoritam.

„Aktom o upravljanju podacima želi se izgraditi povjerenje u dijeljenje podataka, čineći ga sigurnijim, lakšim i u skladu sa zakonodavstvom o zaštiti podataka. To će se postići nizom alata, od tehničkih rješenja kao što su anonimizacija i objedinjavanje podataka do pravno obvezujućih sporazuma ponovnih korisnika“ (europarl.europa.eu, 2024).

Tako će pravila koja proizlaze iz Akta pomoći da se prikupljeni podaci bolje koriste te će omogućiti stvaranje zajedničkih europskih podatkovnih prostora koji bi mogli biti ključni za mnoga bitna područja poput; zdravstva, okoliša, energije, poljoprivrede, financije i sl. Pravila olakšavaju rad tvrtkama kao i pojedincima i javnim ustanovama, a Akt se počeo primjenjivati krajem 2023.

Također, naglašena je potreba za jačanjem digitalnog suvereniteta EU-a na samoodređen i otvoren način pri čemu je želja uvesti “digitalno oporezivanje”. Već 12. srpnja iste godine Vijeće Europske unije odobrava zaključke koji se tiču “Globalno povezane Europe”, a u njima se ističe da EU treba primjenjivati geostrateški i globalan pristup povezivosti koja za cilj ima gospodarski rast, povećanje sigurnosti i otpornosti. U ljeto 2022. Vijeće je odobrilo zaključke o digitalnoj diplomaciji EU-a te pozvalo sve relevantne strane da osiguraju sve kako bi digitalna diplomacija postala ključni element i sastavni dio vanjskog djelovanja EU-a.

Između ostalog, vijeće se složilo da su „digitalne tehnologije donijele nove mogućnosti i rizike u živote građana EU-a i ljudi diljem svijeta. Postale su i ključni parametri konkurentnosti koji mogu promijeniti geopolitičku ravnotežu moći. EU ima sve opsežniju mrežu digitalnih saveza i partnerstava diljem svijeta. Sve više ulaže u digitalnu infrastrukturu i, u okviru strategije *Global Gateway*, podupire partnere u definiranju njihova regulatornog pristupa tehnologiji na temelju pristupa koji je usmjeren na čovjeka“ (consilium.europa.eu, 2024). Isto tako, prepoznata je važnost suradnje sa SAD-om te je omogućeno otvaranje posebnog ureda EU u San Franciscu koji predstavlja globalni centar za digitalnu tehnologiju i inovacije, a sve kako bi se poboljšala digitalna diplomacija između EU-a i SAD-a.

Također, u zaključcima Vijeća naglašava se važnost izgradnje kapaciteta i strateškog promicanja tehnoloških rješenja i regulatornih okvira na temelju kojih će EU:

- aktivno promicati univerzalna ljudska prava i temeljne slobode, vladavinu prava i demokratska načela u digitalnom prostoru
- zalagati se za pristup digitalnim tehnologijama koji je usmjeren na čovjeka na relevantnim multilateralnim forumima
- poticati koalicije sa zemljama koje dijele slične stavove
- jačati suradnju na multilateralnim forumima.

S obzirom na sve veće geopolitičke izazove koje su uzrokovali ratovi, inflacija te migrantska kriza, EU u lipnju 2023. određuje prioritetne mjere za snažnije djelovanje u vezi s globalnim digitalnim pitanjima. Kako bi svoju digitalnu diplomaciju podignula na višu razinu, EU smatra da treba djelovati u okviru pristupa Tima Europa, zajednički štiteći svoje strateške interese i promičući pristup digitalnim tehnologijama usmjeren na čovjeka. To planira provesti na tri načina:

1. strateškim sudjelovanjem u svim relevantnim multilateralnim forumima i očuvanjem postojećeg višedioničkog modela upravljanja internetom,
2. uključivanjem digitalne diplomacije u strategiju *Global Gateway*, „ponudu“ EU-a za oblikovanje sigurnosne i pouzdane globalne povezivosti,
3. jačanjem položaja EU-a kao oblikovatelja globalnog skupa digitalnih pravila, među ostalim s pomoću poboljšanih bilateralnih i regionalnih digitalnih partnerstava i saveza (consilium.europa.eu, 2024).

U obraćanju javnosti na svom je blogu, sam Josep Borell, visoki predstavnik Europske unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku i ujedno potpredsjednik Europske komisije, izjavio kako „stupanj do kojeg će svijet biti utemeljen na pravilima ili moći važniji od toga je

li bipolaran ili multipolaran“, te da se ta tvrdnja nigdje ne primjenjuje više nego u digitalnom prostoru gdje je važno geopolitičko pitanje postalo tko će voditi i postavljati pravila kada je riječ o digitalnom prostoru. Borell ističe kako su tri razloga koja to dokazuju:

1. iako je do sada upravljanje internetom bilo oslonjeno na više različitih dionika, tj. počiva na modelu pluralizma, pojedine države počinju se zalagati za to da same odlučuju što se događa na internetu. Nekoliko dana prije nego je započela opsežna invazija na Ukrajinu, Rusija i Kina objavile su zajedničku deklaraciju vezanu uz suvereno pravo reguliranja nacionalnih segmenata interneta.
2. Chat-GPT i slični modeli započeli su eru umjetne inteligencije (AI) koja je tako došla i do očiju javnosti. Brzo su vlade, tvrtke i pojedinci prepoznali njen potencijal za različite svrhe kao i poticanje inovacija međutim, s njom su stigla i mnoga upozorenja vezana uz zaštitu podataka i privatnosti te druge sigurnosne implikacije zbog čega se čeka na stupanje Zakona o umjetnoj inteligenciji EU-a.
3. Kako bi mogla postavljati pravila, Europa mora postati tehnološki lider, a to EU čini ulaganjima u digitalno gospodarstvo, otvaranjem pitanja vezanih uz umjetnu inteligenciju i digitalnu diplomaciju budući da „digitalne tehnologije mogu promijeniti ravnotežu snaga i kao takve moraju postati kritično važna komponenta vanjske politike EU-a" (poslovni-savjetnik.com, 2024).

Borell je također mišljenja da EU nije jedina koja dijeli mišljenje da je multilateralna digitalna politika igra koju vrijedi igrati te ističe kako su to priznale i SAD odlučivši se vratiti u UNESCO, koji je sve više uključen u promicanje pravila za umjetnu inteligenciju, tehnološko obrazovanje ili za ponašanje velikih tehnoloških platformi (poslovni-savjetnik.com, 2024).

Krajem 2022. Vijeće je odlučilo poboljšati i prekograničnu pravosudnu suradnju i sklopiti privremeni dogovor o razmjeni podataka u predmetima povezanim s terorizmom, a koji predstavlja dio aktualnih napora koje EU ulaže u modernizaciju i digitalizaciju prekogranične pravosudne suradnje. Temeljni cilj je otkloniti nedostatke na Eurojustu i omogućiti proaktivniju ulogu u podupiranju koordinacije i suradnje među nacionalnim tijelima koja istražuju i kazneno gone kaznena djela terorizma (consilium.europa.eu, 2024).

Jedna od ključnih inicijativa EU-a svakako je i plan posvećen e-demokraciji pokrenut 2012., a kojim je želja promicati upotrebu digitalnih alata i platformi za poboljšanje demokratskog upravljanja. Akcijskim planom EU-a želi se povećati transparentnost i odgovornost institucijama EU te olakšati građanima sudjelovanje u procesima donošenja odluka. Mjere koje su bile uključene u realiziranje Akcijskog plana su; stvaranje internetskog

portala koji omogućuje pristup informacijama vezanim uz kreiranje politika EU, a koji građanima omogućuje izraziti stavove o prijedlozima tih politika, razvoj internetskih platformi za javne konzultacije, uspostava mreže stručnjaka koje će pružati savjete te podršku institucijama EU i državama članicama o korištenju digitalnih alata za angažman građana (consilium.europa.eu, 2024).

Trenutno, Europska građanska inicijativa građanima omogućuje predlaganje zakonodavnih inicijativa, ako inicijativa skupi milijun potpisa iz najmanje sedam članica EU, Europska komisija ju je dužna razmotriti. Građanima je na raspolaganju i Portal otvorenih podataka EU koji pruža pristup podacima vezanim uz politike, proračune i statistike EU te Služba za europska parlamentarna istraživanja koja pruža neovisnu i objektivnu raščlambu politika i zakonodavnih prijedloga EU, a koji građanima, ali i kreatorima politika mogu pomoći u donošenju informiranih odluka (consilium.europa.eu, 2024).

Iako su navedene inicijative i alati osmišljeni kako bi potakli angažman građana i doprinijeli transparentnosti institucija EU, još uvijek postoji zabrinutost oko pitanja kao što su privatnost i sigurnost podataka te isključivosti manipulacija i dezinformacija.

Sama Ursula von der Leyen, predsjednica Europske komisije prokomentirala je u rujnu 2020. situaciju riječima: „Svaki put kad nam neka aplikacija ili internetska stranica ponudi da kreiramo novi digitalni identitet ili da se jednostavno ulogiramo putem velike platforme, ne možemo znati što se zapravo događa s našim podacima. Zbog toga će Komisija ubrzo predložiti siguran europski elektronički identitet. Identitet kojemu vjerujemo i koji će svaki građanin moći koristiti bilo gdje u Europi za raznovrsne usluge, od plaćanja poreza do najma bicikla. Tehnologiju zahvaljujući kojoj sami možemo kontrolirati koji se podaci koriste i na koji način“ (commission.europa.eu, 2024).

Tako je u ožujku ove godine donesen okvir za europski digitalni identitet ili eID kojim je revidirana uredba u vezi s digitalnim identitetom u Europi, a cilj je osigurati da građani i poduzeća diljem EU imaju pristup pouzdanoj elektroničkoj identifikaciji i autentifikaciji (consilium.europa.eu, 2024).

5. Pojava i razvoj digitalne diplomacije u Hrvatskoj

Kad je riječ o počecima hrvatske javne diplomacije, ona je najviše obilježena periodom osnivanje nove hrvatske države te uz stvaranje pozitivnog imidža čije je djelovanje bilo usmjereno prema javnostima stranih zemalja. Zatim je hrvatska javna diplomacija bila

usmjerena prema domaćoj javnosti kako bi se utjecalo na podršku ulaska Hrvatske u Europsku uniju i NATO, tvrdi Vrabec-Mojzeš (2009).

„Hrvatska je koristila sva dostupna sredstva javne diplomacije i promidžbe kako bi svijetu objasnila višeslojan tranzicijski proces kroz koji je prolazila, ali i stekla saveznike, podršku i ugled u međunarodnoj zajednici. Sve diplomatske aktivnosti – od osamostaljenja i međunarodnog priznanja države do članstva u međunarodnim organizacijama i integracije u NATO i doskora EU – iziskivale su intenzivan angažman u javnoj diplomaciji“ (Glavaš-Kovačić, 2013: 62).

Ne može se reći da hrvatska digitalna diplomacija postoji u pravom smislu te riječi, ali ipak postoji nekoliko službeno zabilježenih aktivnosti vezanih uz razvoj informacijske tehnologije u promicanju vanjskopolitičkih ciljeva i širenje utjecaja u javnoj diplomaciji na mrežnim stranicama Ministarstva vanjskih i europskih poslova.

U travnju 2021. pokrenuta je digitalna platforma za Konferenciju o budućnosti Europe na kojoj se na jednom mjestu i na svim službenim jezicima EU predlažu i razmjenjuju ideje i rješenja o budućnosti Unije i njezinih politika (mvep.gov.hr, 2024). Od online hrvatskih nacionalnih medija tu vijest prenijelo je dvoje, HRT i Jutarnji.hr.

U prosincu 2021. Hrvatska je predstavila digitalnu platformu osmišljenu s ciljem jačanja trgovinsko-gospodarske suradnje između Hrvatske i Indije pod nazivom India-Croatia Startup Bridge koja je osmišljena u svrhu jačanja međunarodne suradnje i inovacijskog okruženja (izvoz.gov.hr, 2024). Vijest o Startup-u podijelio je samo Lidermedia.hr.

U svibnju 2024., Hrvatska je uz još 16 zemalja članica Unije pristupila digitalno-razvojnoj inicijativi Digital for Development Hub i time napravila važan korak prema osnaživanju hrvatskog vanjskopolitičkog i razvojnog digitalnog profila te angažmana u globalnim digitalnim politikama i projektima (mvep.gov.hr, 2024). Prema službenim informacijama dostupnim na stranicama Ministarstva vanjskih i europskih poslova, priključivanje Hrvatske ovoj „europskoj digitalno-razvojnoj inicijativi omogućit će Hrvatskoj intenziviranje svog angažmana u području digitalne diplomacije i razvoja, promoviranju svojih i europskih digitalnih kompetencija i gospodarstva te će doprinijeti digitalnoj transformaciji i ekonomskom napretku partnera diljem svijeta“ (mvep.gov.hr, 2024). Tu vijest ipak nije podijelio nijedan mrežni nacionalni medij. Dosadašnji pokazatelji pokazuju da kada je riječ o pojavi i razvoju digitalne diplomacije Republike Hrvatske, veliku ulogu u njezinom provođenju, barem kada je riječ o službenim aktivnostima, ima Europski parlament, ali inicijativu za suradnju s online medijima, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, slabo poduzima.

6. Društvene mreže kao diplomatski alat

'Bože moj, ovo je kraj diplomacije!' bila je izjava bivšeg britanskog premijera i ministra vanjskih poslova Lorda Palmerstona nakon što je primio prvu telegrafsku poruku 1850-ih. U novije vrijeme, 1990-ih, američki diplomat Zbigniew Brzezinski iznio je slično vlastito predviđanje nakon što je prvi put upotrijebio internet. Diplomacija je preživjela telefon, radio, televiziju i mnoge komunikacijske tehnologije koje su uslijedile. Nesumnjivo je većina tih tehnoloških inovacija utjecala na diplomaciju, međutim, one nisu dovele u pitanje samu prirodu diplomatskih funkcija. Tehnologija je pomogla diplomatima da obavljaju svoj posao nudeći nove alate, ali bez mijenjanja koncepta diplomacije. U većini slučajeva to je osnažilo važnost diplomacije i definiralo važniju ulogu diplomata u društvu. Danas se diplomati koriste internetom i društvenim medijima za pronalaženje i razmjenu informacija, pregovaranje i komunikaciju te je tradicionalna diplomacija, zamijenjena slanjem poruka i Twitterom². Internet je otvorio dvosmjerni komunikacijski kanal pružajući alate koji pojedincima i organizacijama omogućuju utjecaj na globalnu politiku (diplomacy.edu, 2024).

Internet je započeo kao vladin projekt. U kasnim 1960-ima, američka vlada sponzorirala je razvoj Advanced Research Projects Administration Network (ARPANET), otpornog komunikacijskog resursa dizajniranog da preživi nuklearni napad. Bila je to mreža računala koja bi vladinim čelnicima omogućila komunikaciju čak i u slučaju nuklearnog napada. Sredinom 1970-ih Vinton Cerf, Bob Kahn i Louis Pouzin postavili su osnovu za TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol). TCP/IP je bio način da sva računala međusobno komuniciraju čak i ako je dio mreže bio u prekidu. Internet se nastavio dalje razvijati, a 1991. britanski računalni programer Tim Berners-Lee izumio je World Wide Web: 'mrežu' informacija koju svatko na internetu može dohvatiti. Digitalnu diplomaciju (e-diplomaciju), neprofitna zaklada Diplo posvećena poboljšanju globalnog upravljanja i razvoja međunarodne politike, definira kao uporabu interneta i društvenih medija za postizanje diplomatskih ciljeva. Drže da se digitalna diplomacija fokusira na promjene u okruženju u kojem se diplomacija, uz korištenje internetskih alata za diplomatsku praksu fokusira na nove teme na diplomatskom dnevnom redu, kao što su privatnost, zaštita podataka, kibernetička sigurnost itd (diplomacy.edu, 2024).

Na dnevnom redu Ujedinjenih naroda i njihovih specijaliziranih međunarodnih organizacija sve je više 'digitalnih' pitanja. Kako bi odražavale pojavu novih tema, zemlje poput

² Twitter je bila vodeća društvena mreža koja je 2023. promijenila ime u X.

Švicarske, Nizozemske i Australije razvijaju digitalnu vanjsku politiku. UN i međunarodne organizacije se prilagođavaju, a smatra se da će mnogi drugi uslijediti u nadolazećim godinama (diplomacy.edu, 2024).

U proteklih 20 godina diplomatski alati su se brzo mijenjali; od uvođenja elektroničke pošte, korištenja internetskih stranica od strane diplomatskih službi i međunarodnih organizacija, do dolaska računala u konferencijske dvorane i, u posljednje vrijeme, intenzivne upotrebe društvenih medija kao što su Facebook i Twitter. Uvođenje svakog novog e-alata dovodilo je u pitanje način na koji se tradicionalno radilo i otvaralo nove mogućnosti za diplomate i diplomaciju. Novi alati trebali bi pomoći diplomatima da bolje obavljaju svoje funkcije, kako je navedeno u članku 3. Bečke konvencije (da predstavljaju svoje zemlje, pregovaraju, prikupljaju informacije i štite interese svojih građana i tvrtki). Osim toga, akademski rad i rasprave bili su usmjereni prema društvenim medijima i javnoj diplomaciji, posebno nakon Arapskog proljeća kada su se pojavile Facebook i Twitter 'diplomacija' (diplomacy.edu, 2024).

Srećom, posljednjih je godina veći fokus stavljen na korištenje digitalnih alata za temeljne diplomatske funkcije. Pandemija koronavirusne bolesti povećala je ozbiljnost rasprava, posebice s pojavom online sastanaka u multilateralnoj diplomaciji. Ekspanzijom društvenih medija, posebice Facebooka i Twittera, diplomati su se morali prilagoditi i koristiti društvene medije kao dodatne komunikacijske kanale. Nadalje, društveni mediji pokazali su se dodatnim izvorom informacija za diplomatsko izvještavanje, posebice u sredinama gdje je diplomatski i medijski pristup bio ograničen (diplomacy.edu, 2024).

U diplomatskoj praksi društveni mediji mogu biti važan alat za komuniciranje stajališta pregovaračkih strana. Dinamika pregovora o Brexitu, primjerice, oblikovana je čestim twitovima glavnih pregovarača i drugih aktera. Prema posljednjim podacima, Twitter, današnji X, ima blizu 400 milijuna korisnika. Dok korisnici hrle na svoje X feedove za najnovijim vijestima i izjavama, diplomati moraju biti spremni. Nekad rubna djelatnost diplomata postala je gotovo središnja praksa državne diplomacije. Prema Twiplomacyju³ (koji provodi studije o upotrebi digitalnih alata od strane vlada i međunarodnih organizacija), u 2018. više od 97 % od

³ Twiplomacy je 2019. organizirao Twitter anketu u kojem su analizirali mišljenja svjetskih vođa, vlada i ministarstava vanjskih poslova na Twitteru; kako koriste platformu i koje su prednosti za digitalnu diplomaciju. Većina ministarstava vanjskih poslova odgovorila je kako je Twitter alat za promicanje diplomatskih i vanjskopolitičkih ciljeva te komuniciranje diplomatskih i konzularnih aktivnosti. Zanimljivo je da je jedan od korisnika napisao da je Twitter od velike koristi za diplomaciju jer sadržaj putuje daleko i brzo, izravno angažirajući i utječući na ljude.

svih 193 države članice UN-a službeno su bile prisutne na Twitteru. Najpopularnija platforma na globalnoj razini za svjetske lidere je Twitter, slijedi ga Facebook, a potom Instagram. Do američkih izbora 2020. osobni Twitter račun bivšeg američkog predsjednika Donalda Trumpa (@realDonaldTrump) bio je najpraćeniji račun s 81,8 milijuna sljedbenika. Papa ima preko 50 milijuna sljedbenika na svojih devet @Pontifex računa na više jezika. UN također koristi platforme društvenih medija i druge digitalne alate kako bi povećao domet svojih poruka. Zbog COVID-19, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) dramatično je povećala broj svojih pratitelja na 21 milijun na svim platformama društvenih medija, gotovo sustigavši UN-ov fond za djecu (UNICEF) i UN (diplomacy.edu, 2024).

COVID-19 prebacio je online diplomaciju na platforme za konferencije kao što je Zoom. Međutim, takvi online sastanci nisu tako novi kao što se misli. Prvo takvo sudjelovanje na daljinu u multilateralnoj diplomaciji održala je Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU) 1963. Dostupnost interneta u konferencijskim sobama učinila je online sudjelovanje stvarnošću za inkluzivnije i otvorenije međunarodne pregovore. U svjetlu socijalnog distanciranja i karantene zbog COVID-19, diplomatska se praksa morala prilagoditi. Sve u svemu, diplomacija se pokazala izuzetno otpornom. Videokonferencije i druga sredstva digitalne komunikacije osigurali su kontinuitet diplomatske prakse i pregovora (diplomacy.edu, 2024).

Prema pisanju USC Center on Public Diplomacy, da je Facebook država, članstvo bi ga učinilo trećom najmnogoljudnijom državom na svijetu. S obzirom na to da ta mreža nastavlja rasti i prilagođava se globalnoj sferi, porasla je i važnost javne diplomacije koja se kreće unutar nje. Uz sve veći aktivizam koji se odvija putem društvenih medija, značaj Facebook diplomacije, također postaje sve važniji. Naročito od kako se Facebook našao u nezgodnoj situaciji u protuizraelskim ustancima koji su se pretvorili u ozbiljnu akciju na terenu. Dobar nedavan primjer je i Egipat čiji su prosvjedi katalizirali domino-efekt na cijelom Bliskom istoku. Palestinci su bili primjetno izostavljeni, a razlog je možda neuspjeh u mobilizaciji društvenih medija (uscpublicdiplomacy.org, 2024).

Još jedan primjer je obraćanje švedskog ministra vanjskih poslova Carl Bildta svom bahreinskom kolegi putem Twittera 2011., premještajući tako tradicionalan razgovor iza zatvorenih vrata u otvoreni kibernetički prostor. Uzimajući u obzir taj trend, novinari više ne čekaju konferenciju za novinare, samo da ispitaju glasnogovornika, oni se izravno obraćaju šefu države, iako to čine u 140 znakova ili manje. Ti trendovi pokazuju da društveni mediji pojačavaju glasove građana, aktivista i novinara koji bi tradicionalno bili nečujni ili isključeni

iz razgovora. Ako dobra javna diplomacija počinje slušanjem, onda oni koji ju prakticiraju moraju okrenuti uho tim internetskim prostorima (uscpublicdiplomacy.org, 2024).

Kada je riječ o uporabi društvenih mreža među hrvatskim veleposlanicima, od njih 61, LinkedIn rabe 32, platformu X njih 17, Facebook njih pet, a Instagram troje. Trendovi u Hrvatskoj pokazuju da naši veleposlanici više preferiraju LinkedIn kao mjesto za izravnu komunikaciju što se može pripisati tek začecima hrvatske digitalne diplomacije. Ipak, optimistično je što u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. uključeno planiranje i provedba reformi za povećanje digitalne konkurentnosti i to kroz prihvaćanje promjena na tržištu te uvođenje novih tehnologija (NN 123/17).

6.1. Kibernetičke prijetnje

Prema podacima časopisa Hrvatski vojnik, predviđa se da će do 2025. broj povezanih digitalnih uređaja u svijetu iznositi 25 milijardi, od čega je četvrtina u Europi, stoga, kibernetički napadi više nego ikad mogu utjecati na opću sigurnost. Kibernetičke prijetnje često su povezane s geopolitičkim napetostima te mogu dovesti do prijetnji globalnom i otvorenom kibernetičkom prostoru, kao i vladavini prava, temeljnim pravima, slobodi i demokraciji budući da se sve više iskorištava u političke, ali i ideološke svrhe (hrvatski-vojn timer, 2024). „Hibridne prijetnje kombiniraju kampanje dezinformiranja s kibernetičkim napadima na infrastrukturu, gospodarske procese i demokratske institucije. Te aktivnosti potkopavaju međunarodnu sigurnost i stabilnost, kao i pogodnosti koje kibernetički prostor donosi gospodarskom, društvenom i političkom razvoju. To je pokazao i rat u Ukrajini, gdje se ruska agresija očituje i u tzv. petoj dimenziji ratovanja, odnosno kibernetičkom prostoru“ (hrvatski-vojn timer, 2024).

Složenost situacije i potrebu za jačanjem situacijske svijesti prepoznao je i NATO čiji su se saveznici u Bruxellesu složili oko uspostavljanja novog centra za operacije u kibernetičkom prostoru kao dio ojačane zapovjedne strukture Saveza koji će pomoći u uporabi kibernetičkih sposobnosti u NATO-ovim misijama (NATO, 2024).

Kroz Tehnički aranžman o kibernetičkoj obrani⁴ potpisan 2016. Europska unija i NATO osnažili su svoju suradnju u vidu provođenja i dijeljenja istraživanja, vježbi i razmjene informacija, a NATO je svoju suradnju intenzivirao i s privatnim poslovnim subjektima kroz

⁴ Technical Arrangement on Cyber Defence omogućuje okvir za razmjenu informacija i najboljih praksi između timova za hitne slučajeve.

NATO Industry Cyber Partnership⁵ (NATO, 2024). Također, 2021. donesena je Sveobuhvatna politika kibernetičke obrane⁶ kojoj je cilj veća otpornost NATO-a na kibernetičke prijetnje, ali i utjelovljenje sinergije obrane, kriznog menadžmenta i kooperativne sigurnosti.

Budući da je posljednjih godina zabilježen porast komunikacijskih mreža i digitalnih usluga, jasno je da kiberprijetnje kao i kiberkriminalitet postaju sve brojniji i zahtjevniji. Stoga se tijekom izvanrednog sastanka Europskog vijeća u listopadu 2020. pozvalo na jačanje sposobnosti EU-a da štiti od kiberprijetnji te osigura sigurno komunikacijsko okruženje. Već 15. prosinca iste godine Vijeće je pozvalo na jačanje otpornosti i suzbijanje hibridnih prijetnji, uključujući dezinformacije (consilium.europa.eu, 2024). U listopadu 2021. Vijeće usvaja zaključke o istraživanju potencijala Zajedničke jedinice za kibersigurnost kojom je želja dodatno razviti EU-ov okvir za upravljanje kibersigurnosnim krizama. Time, čelnici i čelnice EU-a dodatno su naglasili prisustvo znatnog povećanja zlonamjernih kiberaktivnosti koje za cilj imaju potkopavati demokratske vrijednosti čime je EU dužna raditi na prijedlozima revidirane direktive o sigurnosti mrežnih i informacijskih sustava kao i direktivi o otpornosti ključnih subjekata i alatima za kiberdiplomaciju (consilium.europa.eu, 2024). Već u prosincu usvojen je dogovor o “općem pristupu” u vezi s mjerama za visoku zajedničku razinu kibersigurnosti ili tzv. direktiva NIS2 koja za cilj ima dodatno poboljšati otpornost i kapacitete za odgovor na incidente javnog i privatnog sektora te EU u cjelini (consilium.europa.eu, 2024). Također, nastoji se ukloniti razlike u kibersigurnosnim zahtjevima i provedbi kibersigurnosnih mjera u različitim državama članicama. Zbog rata u Ukrajini, kiberincidenti postajali su sve učestaliji, a Vijeće EU-a pozvalo je u ožujku 2022. na jačanje i ubrzanje europske suradnje u području kibersigurnosti. Dvadeset sedmero ministara i ministrica usvojilo je političku izjavu usmjerenu na jačanje kapaciteta EU u području kibersigurnosti (consilium.europa.eu, 2024).

Zajednički pristupi interesima vezanim uz kibernetičku sigurnost približavaju Ameriku i Europu. Obje strane Atlantika proklamiraju otvoreno globalno kibernetičko djelovanje uz minimalna vladina ograničenja. Također, obje strane pristupačnost internetu smatraju ključnim za gospodarski rast nakon financijske krize 2008. (Burton 2015). Amerika i Europa jedinstvene su u svom pristupu oko osiguravanja kritične infrastrukture i borbe protiv kibernetičkog

⁵ NCIP (Nato Industry Cyber Partnership) obuhvaća 12 ciljeva koji se najviše tiču poboljšanja kibernetičke obrane u NATO-ovom obrambenom lancu opskrbe, poboljšanje i ubrzanje sudjelovanja industrije u multinacionalnim projektima poput Smart Defence-a te doprinos obukama i vježbama kibernetičke obrane.

⁶ Comprehensive Cyber Defence Policy podrazumijeva sveobuhvatan pristup kroz jedinstvo napora na političkoj, vojnoj i tehničkoj razini. Prihvaćeno je kako NATO mora aktivno odvracati, braniti se i suprotstavljati cijelom spektru kibernetičkih prijetnji u svakom trenutku – tijekom mira, krize i sukoba.

kriminala. Osim toga, NATO-ov pristup internetskom prometu, u suprotnosti je od ruskog i kineskog pristupa koji više naginju kontroliranju informacija što se da iščitati iz njihovog zahtijevanja za ograničavanjem i cenzuriranjem internetskog prometa u međunarodnom pravu, a to u konačnici vodi i do većeg slaganja između Amerike i Europe oko pristupa informacijama (Burton, 2015: 310-312).

Prema Data Breach Investigations Reportu (DBIR) ili izvješću američkog operatera bežične mreže Verizon od prikupljenih kibernetičkih incidenata koji su se dogodili u 91 državi, u 60 posto slučajeva napadači su u nekoliko minuta uspjeli kompromitirati organizaciju dok je prosječno vrijeme za otkrivanje zlonamjernog softvera trajalo mjesecima (Ducaru, 2016: 7).

Kad je riječ o Hrvatskoj, prvi strateški dokument koji je usmjeren na stvaranje organizacijskih preduvjeta potrebnih za uvođenje trajne i sustavne brige za virtualan prostor hrvatskog društva, predstavlja Nacionalna strategija kibernetičke sigurnosti, a njoj pripada i Akcijski plan. Osim toga, osnovana su međuresorna nacionalna tijela Nacionalno vijeće za kibernetičku sigurnost i Operativno-tehnička koordinacija za kibernetičku sigurnost koje su odgovorne za trajno održavanje potrebnih aktivnosti u okviru svih segmenata kibernetičke sigurnosti i svih sektora društva u cjelini, a od 15. veljače 2024. SOA postaje središnje državno tijelo za kibernetičku sigurnost u Hrvatskoj (Analiza potreba i sposobnosti kibernetičkog djelovanja na razini RH, 2024).

„S ciljem osiguravanja upravljanja složenim procesom kibernetičke sigurnosti i provedbom mjera Akcijskog plana, koje obuhvaćaju kibernetički prostor tretiran sveobuhvatno kao virtualna dimenzija suvremenog društva, Strategijom je predviđena uspostava sustava kontinuiranog praćenja ostvarivanja ciljeva Strategije i provedbe mjera Akcijskog plana, a koji ujedno predstavlja i upravljački mehanizam horizontalnog koordiniranja čitavog niza nadležnih institucija u kreiranju odgovarajućih nacionalnih i sektorskih politika i odgovora na prijetnje u nacionalnom kibernetičkom prostoru“ (Analiza potreba i sposobnosti kibernetičkog djelovanja na razini RH, 2024).

Prema dostupnoj Analizi potreba i sposobnosti kibernetičkog djelovanja na razini RH, Ureda vijeća za nacionalnu sigurnost pri Nacionalnom vijeću za kibernetičku sigurnost, evidentno je da je segment kibernetičke obrane također važan dio strategije obrane RH te da predstavlja neodvojivu domenu vojnog djelovanja. To dokazuju i posljednji kibernetički napadi u Hrvatskoj, a tiču se cyber napada na Zračnu luku Sveti Jeronim u Splitu, KBC Zagreb, financijske institucije, ali i pružatelje telekomunikacijskih usluga. U tom je kontekstu, u srpnju ove godine v.d. ravnatelja SOA-e Daniel Markić u Washingtonu sudjelovao na okruglom stolu o kibernetičkoj sigurnosti u organizaciji američkog političkog časopisa Foreign Policy i tvrtke

Microsoft o temi „Obrani, atribuiraj, kazni: Odvracanje kibernetičkog ratovanja u vrijeme umjetne inteligencije“ (Defend, Attribute, Punish: Deterring Cyber Warfare in the Age of AI). Ovogodišnja tema ponovno je bila kibernetika koja se prema sudionicima, sve više koristi kao oružje ne bi li se tako ometao informacijski prostor i uništila kritična infrastruktura te destabilizirala društva (soa.hr/, 2024). S tim na umu, sudionici su zaključili kako trebaju poboljšati razmjenu obavještajnih podataka te ojačati međunarodno pravo (soa.hr/, 2024). Također, obraćajući pozornost na aktivnosti Sigurnosno-obavještajne agencije u Hrvatskoj na njihovim mrežnim stranicama, može se primijetiti da je od veljače 2024., ravnatelj SOA-e Daniel Markić, uključen u niz bilateralnih sastanaka kao i sigurnosnih konferencija koje se tiču globalnih sigurnosnih izazova, ali i u prvom redu novih tehnologija i njihov sve veći utjecaj na kibernetičku sigurnost koja je dodatno stavljena pod povećalo uvođenjem umjetne inteligencije (AI).

7. Prednosti i nedostaci digitalne diplomacije

Najveća prednost digitalnog okruženja sigurno je mogućnost bolje povezanosti s novim akterima u međunarodnom okruženju poput; nevladinih organizacija, tvrtki, istraživačkih centara (think tanks), sveučilišta, novinara i pojedinaca. Moć digitalne diplomacije leži u stvaranju konkurentskog okruženja u kojem se ministarstva vanjskih poslova koristeći nove medije, mogu prikazati u najboljem izdanju promovirajući nacionalni imidž i ugled svoje države (Melissen i De Keulenaar, 2017).

Prema nekim autorima, digitalna diplomacija može pomoći u izgradnji pozitivnog imidža neke zemlje uz brojne mogućnosti. Uz nacionalno brendiranje, novi mediji diplomatima mogu služiti i za komunikaciju i povezivanje s vlastitim iseljeništvom budući da nema prepreka radi geografske udaljenosti niti vremenske razlike. Dvosmjerna komunikacija također može pomoći u praćenju aktivnosti iseljništva kao i promoviranju njihovih aktivnosti i poticanju njihovog rada za očuvanje tradicije (Bjola i Holmes, 2015).

Unutar digitalnog svijeta počinju se odvijati svi važni događaji od konfrontacije državnika do rada diplomacije. Zbog takve proširene transparentnosti u procesu donošenja odluka, omogućeno je zainteresiranom dijelu javnosti ponovno izgraditi narušeno povjerenje, ali i legitimitet u diplomaciju. Osim toga, digitalna veleposlanstva mogu iskoristiti digitalne medije za poticanje odnosa s tehnološkim tvrtkama, analiziranje mišljenja javnosti o vladajućoj politici, kao pomoć u identificiranju problema i njegovom bržem rješavanju (Terzi, 2013).

Iako ne nedostaje istraživanja o odnosu medija i diplomacije, aktualna literatura, slaže se Archetti (2012.) nije uspješna u teoretiziranju promjena koje razvoj komunikacijskih tehnologija proizvodi na diplomatsku praksu, a tu nesposobnost pribraja jednostranosti zbog triju razloga:

- nastoji se koncentrirati na strukturalna objašnjenja ili na djelovanje (uglavnom kao vladino i institucionalno, a ne individualno),
- utemeljeno je na perspektivi pojedinačnih zemalja i to uglavnom SAD-a,
- teži homogenizaciji i generalizaciji.

Od početaka globalizacije 1980-ih do danas autori navode predviđanja koja bi se mogla realizirati uvođenjem novih medija u diplomaciju, neki od njih su i Hockings i Melissen (2012.) koji tvrde da bi:

1. Digitalna diplomacija mogla značiti zamjenu tradicionalnih diplomatskih formi i procesa koje bi zamijenili širi sustavi globalne interakcije i upravljanja.
2. Diplomati mogli izgubiti ulogu medijatora između svoje države i države primateljice budući da postoji velik broj nediplomatskih akteri u areni promoviranja države.
3. Digitalizacija mogla dovesti do deinstitutionalizacije diplomacije što podrazumijeva da bi diplomatska praksa postala način ponašanja u zamjenu za dosadašnje institucionalne strukture i procese. U umreženoj diplomatskoj okolini, takav način ponašanja, zahtjeva znanje i vještine, a ne formalni status.

Iako se radi samo o predviđanjima i niti jedan od ovih scenarija nije potpuno zaživio, jasna je potreba za novim strategijama u svim aspektima diplomatskog posla budući da je digitalizacija počela nuditi nove načine za ostvarenje vanjskopolitičkih ciljeva zemalja (Hockings i Melissen 2012).

Najveći izazov koji digitalizacija nosi sa sobom je pozornost korisnika, a to je ujedno velik nedostatak i za diplomaciju. Informacije odvlače pozornost, a fake news stvara nedostatak pozornosti i prouzrokuje sporu reakciju na stvarne probleme. Također, očiti nedostatak digitalne diplomacije je nedostatak kontrole u informacijskom prostoru u odnosu na tradicionalnu diplomaciju kao i nepostojanje privatnosti, a tu su i kibernetička ratovanja, hakiranja i terorizam (Terzi, 2013).

Još jedan od izazova s kojima se digitalna diplomacija u suvremeno doba suočava je uporaba elektroničke pošte u svrhu pregovaranja (Ebner, 2017: 115-118). Elektroničko

pregovaranja podrazumijeva pregovaranje videokonferencijama ili direktnim porukama. Zbog svega toga, diplomatski predstavnici, neovisno o tome gdje se nalazili, postaju dostupni u bilo koje doba dana i noći. Ebner (2017) razlikuje sedam izazova elektroničkog pregovaranja koje smatra u isto vrijeme prednostima i nedostacima digitalne diplomacije:

1. Primatelj odabire samo one dijelove komunikacije na koju se želi referirati, ostale zanemaruje
2. Pitanje je koliko su razmijenjene informacije točne (suradnja ili sukob)
3. Smanjeno međusobno povjerenje
4. Moguća kriva interpretacija napisanog
5. Nepostojanje privatnosti informacija
6. Smanjena koncentracija sudionika u pregovaranju
7. Minimalna angažiranost i posvećenost pregovaračkih strana za rješavanje spornog pitanja (Ebner, 2017: 116-119).

Diplomatski predstavnici trebaju pažljivo prosuditi kada će uporaba digitalne tehnologije biti od koristi, ovisno o spornom pitanju između država kao i njihovom međusobnom odnosu i tome je li to prijateljska ili neprijateljska komunikacija (Terzi, 2013).

8. Zaključak

Razvoj digitalne diplomacije odraz je šire digitalne transformacije u upravljanju i međunarodnim odnosima. Europska unija već nekoliko godina pokušava postati predvodnica u digitalnoj diplomaciji, poduzimajući velike korake u modernizaciji diplomatske prakse upotrebom digitalnih alata, društvenih medija i internetskih platformi. Provođenjem tih promjena, EU nastoji poboljšati svoju globalnu prisutnost, uključiti građane i učinkovitije odgovoriti na globalne izazove i to putem komunikacije u stvarnom vremenu i uz pomoć digitalnog dosega.

Nasuprot tome, Hrvatska, kao relativno nova članica EU, tek počinje prihvaćati digitalnu diplomaciju. Iako je pokrenula neke aktivnosti, još uvijek zaostaje za digitalno naprednijim državama članicama. Unatoč tome, Hrvatska prepoznaje važnost digitalne diplomacije kao ključnog čimbenika za unapređenje međunarodnih odnosa, javne diplomacije i globalnog angažmana.

Digitalna diplomacija je nedvojbeno budućnost međunarodnih odnosa. S brzim napretkom tehnologije, samo je pitanje vremena kada će digitalna diplomacija postati ključna komponenta diplomatske strategije svake nacije. Globalna međupovezanost stvorena internetom i društvenim medijima transformirala je tradicionalnu diplomaciju u uključiviji, brži i transparentniji proces. Zemlje koje ne prihvate ove promjene riskiraju zaostalost u globalnom diskursu. S druge strane, digitalno područje postalo je ključno bojno polje na kojem se odvijaju geopolitičke napetosti. Kibernetičke prijetnje mogu destabilizirati vlade, potkopati povjerenje javnosti, poremetiti gospodarstva i ugroziti živote civila. Zbog toga, zaštita nacionalne sigurnosti sada zahtijeva ne samo tradicionalne vojne i diplomatske alate, već i sofisticirane strategije u kibernetičkoj sigurnosti i digitalnoj diplomaciji.

Digitalna diplomacija postaje bitan aspekt nacionalne sigurnosti jer omogućuje državama da se uključe u dijalog, potaknu međunarodnu suradnju i izgrade saveze za zajedničko suprotstavljanje cyber prijetnjama. Kroz digitalnu diplomaciju zemlje mogu stvoriti okvire za razmjenu informacija, uspostaviti globalne norme za odgovorno ponašanje države u kibernetičkom prostoru i koordinirati odgovore na takve napade. Diplomatski kanali također pružaju načine za deeskalaciju potencijalnih kibernetičkih sukoba prije nego što prerastu u ozbiljnije krize, osiguravajući da države imaju miroljubiva sredstva za rješavanje sporova u digitalnoj domeni. Konstruktivizam objašnjava način na koji se digitalna diplomacija koristi kao alat za izgradnju identiteta i projekciju željenih odredbi, pomažući EU i Hrvatskoj da oblikuju svoj imidž u svijetu. S druge strane, liberalizam naglašava važnost digitalne diplomacije kao sredstva za promicanje suradnje, multilateralizma i međunarodnih sporazuma, a sve s ciljem da se zaštiti privatnost i sigurnost pojedinca te osigura slobodan protok podataka.

Zaključno, važnost digitalne diplomacije ne može se precijeniti, samo kroz proaktivnu međunarodnu suradnju i stratešku digitalnu diplomaciju države može se osigurati bolja digitalna budućnost.

9. Literatura

Knjige i članci:

1. Akrap, Gordan (2009) Informacijske strategije i oblikovanje javnoga znanja, *National security and the future* 10(2): 77-151.
2. Ančić, Duje (2015) Strateško komuniciranje u Europskoj uniji i Sjevernoatlantskom savezu, *National security and the future* 16(2-3): 29-92.
3. Archetti, Cristina (2012) The Impact of New Media on Diplomatic Practice: An Evolutionary Model of Change. *The Hague Journal of Diplomacy* 7: 181-206.
4. Bjola, C., Holmes, M. (2015) *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, Routledge, London.
5. Burton, Joe (2015) NATO's Cyber Defence: Strategic Challenges And Institutional Adaptation. *Defence Studies* 15(4): 297-319.
6. Costigan, S., Perry, J. (2012) *Cyberspaces and Global Affairs*, Ashgate Publishing, Ltd., London.
7. Ducaru, Sorin Dumitru (2016) The Cyber Dimension Of Modern Hybrid Warfare And Its Relevance For Nato. *Europolity: Continuity and Change in European Governance* 10: 7-23.
8. Ebner, Noam (2017) Negotiation via Email, u: Honeyman, C.; Schneider, A. K., *The Negotiator's Desk Reference*. DRI Press. St Paul Minnesota.
9. Friedman, T. L. (2005) *The world is flat: A brief history of the twenty-first century*. Farrar, Straus and Giroux.
10. Gehrke, Tobias (2020) After COVID-19: economic security in EU-Asia connectivity, *Asia Europe Journal, Springer*, 18(2): 239-243.
11. Glavaš Kovačić, Lada (2013) *Komunikacijski aspekti javne diplomacije*, Politološki pojmovnik: Diplomatsko komuniciranje.
12. Hocking, B., J. Melissen, S. Riordan, P. Sharp (2012) *Futures for Diplomacy: Integrative Diplomacy in the 21st Century*, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael, The Hague.
13. Jović Dejan (2014) Liberalizam u međunarodnim odnosima: teorija i praksa. U: Jović, Dejan (ur.) *Liberalne teorije međunarodnih odnosa* (str. 5-55). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

14. Jović Dejan (2016) Konstruktivizam u teorijama međunarodnih odnosa i praksi oblikovanja vanjskih politika. U: Jović, Dejan (ur.) Konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa (str. 7-36). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
15. Jožanc, Nikolina (2015) Studija slučaja u komparativnoj politici. *Politička misao* 52(3): 35-58.
16. Kraljević, Radojka i Vilović, Henrika (2019) Novi oblici komunikacije u diplomaciji, *Međunarodne studije* 19(1-2): 25-42.
17. Manor, I. (2016) Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy? Results from a Cross-National Comparison, Koninklijke Brill nv, Leiden.
18. Manor, Ilan (2017) The Digitalization of Diplomacy: Toward Clarification of a Fractured Terminology. *Exploring Digital Diplomacy*. The University of Oxford. Oxford: 1–19.
19. Mayer M., de Scalzi N., Martino Iacopo Chiarugi L. (2013) International Politics in the Digital Age: Power Diffusion or Power Concentration? XXVIIth SISP CONFERENCE, University of Florence: International Relations Section.
20. Meiser, Jeffrey W. (2017) Liberalism. U: McGlinchey S., Walters R. i Scheinflug C. (ur) *International Relations Theory*. Bristol, England : E-International Relations Publishing.
21. Melissen, Jan & de Keulenaar, Emillie (2017) The Case for Critical Digital Diplomacy. *Diplomacy in the 21st Century*, 7: 1–7.
22. Miočić, Ivana (2018) Fleksibilnost studije slučaja: Prednost ili izazov za istraživače? *Ljetopis socijalnog rada* 25(2): 175-194.
23. Skoko, Božo i Kovačić, Vinko (2009) Koncept meke moći država i njegova primjena na Republiku Hrvatsku, *Polemos*, 12 (1): 29-49.
24. Terzi, Giulio. 2013. *Twitter for Diplomats*. DiploFoundation and Istituto Diplomatico. Switzerland, Roma.
25. Theys, Sarina (2017) Constructivism. U: McGlinchey S., Walters R. i Scheinflug C. (ur) *International Relations Theory*. Bristol, England : E-International Relations Publishing.
26. Vrabec-Mojzeš, Zrinka (2009) Javna diplomacija i mediji, hrvatska iskustva, *Međunarodne studije* 9(1): 71-93.
27. Westcott, Nicholas (2008) Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations. *OII Working Paper* 16: 1-20.

Dokumenti:

28. *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine* (NN 123/17).
29. Ured vijeća za nacionalnu sigurnost (2018) *Analiza potreba i sposobnosti kibernetičkog djelovanja na razini RH*. Nacionalno vijeće za kibernetičku sigurnost.

Mrežne stranice:

30. Cigionline.org (2024) Centre for International Governance Innovation
<https://www.cigionline.org/articles/the-digital-revolution-has-transformed-geopolitics/>
(pristupljeno: 9. rujna 2024.)
31. Consilium.europa.eu (2024) Vijeće Europske unije
<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/a-digital-future-for-europe/> (pristupljeno: 25. veljače 2024.)
32. Commission.europa.eu (2024) Europska komisija
https://commission.europa.eu/index_en (pristupljeno: 25. veljače 2024.)
33. Croatia.representation.ec.europa.eu (2024) Predstavništvo Europske komisije u Hrvatskoj
https://croatia.representation.ec.europa.eu/index_en (pristupljeno: 12. srpnja 2024.)
34. Diplo (2024) <https://www.diplomacy.edu/histories/internet-and-social-media-a-focus-on-diplomacy/> (pristupljeno: 26. kolovoza 2024.)
35. Europarl.europa.eu (2024) Europski parlament
<https://www.europarl.europa.eu/portal/en> (pristupljeno: 25. veljače 2024.)
36. Hrvatski-vojn timer.hr (2024) Prvi hrvatski vojnostručni magazin Hrvatski vojnik
<https://hrvatski-vojn timer.hr/strategija-kiberneticke-sigurnosti-eu-a/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2024.)
37. Izvoz.gov.hr (2024) Izvozni portal <https://izvoz.gov.hr/> (pristupljeno: 16. kolovoza 2024.)
38. Mvep.gov.hr (2024) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
<https://mvep.gov.hr/istaknute-teme/> (pristupljeno: 16. kolovoza 2024.)
39. Nato.int (2024) NATO <https://www.nato.int/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2024.)
40. Policycenter.ma (2024) <https://www.policycenter.ma/publications/slowbalization-newbalization-not-deglobalization> (pristupljeno: 25. kolovoza 2024.)

41. Poslovni-savjetnik.com (2024) <https://www.poslovni-savjetnik.com/aktualno/josep-borell-nasi-ulozi-u-digitalnoj-diplomaciji> (pristupljeno: 22. kolovoza 2024.)
42. Soa.hr (2024) Sigurnosno-obavještajna agencija Republike Hrvatske <https://www.soa.hr/hr/vijesti0/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2024.)
43. USC Center on Public Diplomacy (2024) https://uscpublicdiplomacy.org/pdin_monitor_article/social-media-and-public-diplomacy (pristupljeno: 26. kolovoza 2024.)

SAŽETAK / SUMMARY

Jedan od ključnih aspekata digitalne diplomacije jest brzina, uključivost, njegovanje povjerenja i transparentnost. Stoga ne čudi da je Europska unija zadnjih nekoliko godina posvećena integriranju digitalne diplomacije u svoju strategiju vanjske politike. Također, aktivno promiče međunarodnu suradnju u području kibernetičke sigurnosti i otpornosti. Napori EU uključuju upotrebu društvenih mreža, raznih digitalnih platformi za uključenje i informiranje građana kao i poticanje međunarodne suradnje u vidu kreiranja politika koje se tiču virtualnog prostora. S druge strane, Hrvatska poduzima prve korake prema integraciji digitalnih alata u svoje diplomatske prakse, ali prepoznaje njihovu važnost u jačanju svoje međunarodne prisutnosti. Time, digitalna diplomacija sve više postaje kamen temeljac u upravljanju međunarodnim odnosima, kibernetičkim krizama, ali i očuvanju nacionalne sigurnosti pri čemu pruža platformu za države da se uključe u dijalog i izgrade međunarodne okvire za globalnu suradnju.

Ključne riječi: digitalna diplomacija, javna diplomacija, digitalne tehnologije, europske politike, kibernetičke prijetnje

One of the key aspects of digital diplomacy is speed, inclusiveness, fostering trust and transparency. Therefore, it is not surprising that the European Union has been dedicated to integrating digital diplomacy in its foreign policy strategy for the last few years. It also actively promotes international cooperation in the field of cyber security and resilience. The EU's efforts include the use of social networks, various digital platforms to engage and inform citizens, as well as encouraging international cooperation in the form of creating policies related to virtual space. On the other hand, Croatia is taking the first steps towards integrating digital tools into its diplomatic practices but recognizes their importance in strengthening its international presence. Thus, digital diplomacy increasingly becomes a cornerstone in the management of international relations, cyber crises, but also in the preservation of national security, providing a platform for states to engage in dialogue and build international frameworks for global cooperation.

Keywords: digital diplomacy, public diplomacy, digital technologies, European policies, cyber threats